

תפסיר דס"ג

עזבא. ואן כאן ד'ו זוגה. כ'רגת
זוגתה מעה: ד) ואן זוגה
מולאה באמראה. פולדת לה
בנין או בנאת. פאלאמראה
ואולאדהא. יפוננו למולאהא.
והו יכ'רג' עזבא: ה) ואן קאל
אלעבד. קד אחבבת מולאי.
וזוגתי ובניי. לא אכ'רג' קרא:
ו) פליקדמה מולאה אלי
אלהאכם. ויקדמה אלי

וַיֵּצֵא אֱשֶׁתוֹ עִמּוֹ: אִם
בְּלַחְדוּהִי יֵעוֹל בְּלַחְדוּהִי יִפּוֹק. אִם
בְּעִיל אֶתְתָּא הוּא. וְתִפּוֹק אֶתְתִּיה עִמֶיהָ:
ד אִם-אֲדָנִיו יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה
וַיִּלְדֶּה-לוֹ בָּנִים אוֹ בָנוֹת
הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה
לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵעַא בְּגִפּוֹ:
אם רבוניה יתין ליה אתתא. ותליד ליה

בנין או בנין. אתתא ובנהא. תהי לרבונה. והוא יפוק בלחדוהי:
ה וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי
אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֵא אֵעַא חִפְשֵׁי: וְאִם מִיָּמֶר
יֵימֵר עֲבָדָא. רְחִימָנָא יֵת רְבוּנִי. יֵת אֶתְתִּי וְיֵת בְּנֵי. לֵא אִפּוֹק בַּר חוֹרִין:
ו וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-
הַדֹּלֵת אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת-אָזְנוֹ

— רס"י —

בשש. ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין
יוצאה, שנאמר (דברים טו יב) אחיק העברי או
העבריה, מלמד, שאף העבריה יוצאה בשש:
כ את אשתו. השפחה: ואל האלהים.
לבית דין, צריך שימלך במוכרו שימכרוהו
לו: אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא
המזוזה פשרה לרצוע עליה, תלמוד לומר
(דברים טו י) ונתתה באזנו ובדלת, בדלת ולא
במזוזה, הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה,
הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף
דלת מעומד: ורצע אדניו את אזנו
במרצע. הימנית. או אינו אלא שלשמאל,
תלמוד לומר אנון, אנון לגזרה שיה נאמר כאן

שלא בא אלא כמות שהוא, יחיד, בתוך
לבושו בכנף בגדו: בגפו יעא. מגיד שאם
לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו
שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים:
אם בעל אשה הוא. ישראלית: ויצאה
אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא אלא
מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חיב
במזונות אשתו ובניו: ד אם אדניו יתן לו
אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו
שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו
אלא בישראלית, תלמוד לומר האשה
וילדיה תהיה לאדוניה, הא אינו מדבר אלא
בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה

תפסיר רס"ג

בְּמִרְצֵעַ וְעַבְדוֹ לְעֵלָם:וַיִּקְרַבְנִיָּה רַבּוּנִיָּה לְקֹדֶם דִּינִיָּא. וַיִּקְרַבְנִיָּה
לְוֹת דִּשָּׂא. אוּ דְלוֹת מְזוּזָתָא. וַיִּרְצַע
רַבּוּנִיָּה יָת אוֹדְנִיָּה בְּמִרְצֵעָא. וַיְהִי לִיָּה**עַבְד פְּלַח לְעֵלָם: ס וְכִי־יִמְכַר****אִישׁ אֶת־בֵּיתוֹ לְאִמָּה****לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים:** וְאִרִי יִזְבִּין גְּבֵר. יָת בְּרַתִּיָּהלְאִמָּהוּ. לֹא תִפּוֹק בְּמִפְקָנוֹת עַבְדֵּיָא: **אִם־רָעָה****בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־ (כ' לא) לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה**

— רס"י —

מְדַבֵּר. יְכוּל אֶפְלוּ הַבִּיָּאָה סִימְנִים. אִמְרַת קַל
וְחִמְר וּמַה מְכוּרָה קֹדֶם לְכֹן יוֹצֵאָה בְּסִימְנִין.
כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר (פְּסוּק י"א) וַיִּצְאָה חָנֹם אִין כְּסָף
שְׁאֵנוּ דוֹרְשִׁים אוֹתָן לְסִימְנֵי נְעוּרוֹת, שְׁאִינָה
מְכוּרָה אִינוּ דִין שְׁלֹא תִמְכַר: **לֹא תֵצֵא**
בְּצֵאת הָעֶבְדִּים. בְּצֵאת עַבְדִּים כְּנֻעִים
שְׁיוּצֵאִים בְּשֵׁן וְעִין, אֲבָל זוֹ לֹא תֵצֵא בְּשֵׁן
וְעִין, אֲלֵא עוֹבְדַת שֵׁשׁ אוּ עַד הַיּוֹבֵל, אוּ עַד
שְׁתַּבִּיא סִימְנִין, וְכָל הַקּוּדֶם קֹדֶם לְחִירוֹתָהּ
וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָה אוּ דְמֵי שְׁנָה, אוּ אִינוּ
אֲלֵא לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל,
תְּלִמוּד לֹאמַר (דְּזֵרִיס טו"ב) כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיךָ
הָעֶבְרִי אוּ הָעֶבְרִיָּה, מִקִּישׁ עֶבְרִיָּה לְעֶבְרִי
לְכָל יְצִיאוֹתָיו מַה עֶבְרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל,
אִף עֶבְרִיָּה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל, וּמַהוּ לֹא
תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים, לֹא תֵצֵא בְּרֵאשִׁי
אֲבָרִים כְּעַבְדִּים כְּנֻעִים. יְכוּל הָעֶבְרִי יוֹצֵא
בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים, תְּלִמוּד לֹאמַר הָעֶבְרִי אוּ
הָעֶבְרִיָּה, מִקִּישׁ עֶבְרִי לְעֶבְרִיָּה מַה הָעֶבְרִיָּה
אִינָה יוֹצֵאָה בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים, אִף הוּא אִינוּ
יוֹצֵא בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים: **אִם רָעָה בְּעֵינֵי**
אֲדֹנֶיהָ. שְׁלֹא נְשָׂאָה חֹן בְּעֵינֵי לְכַנְסָה:

אֲלִמְצֵרָאע. וְאֲלִי כִדֵּי אֲלִבָּאב.
וַיִּסֶּם אֲדִנָּה בְּמִיסָאם. וַיִּכְדְּמַה
אֲלִי אֲלֹדְהָר: (ז) וְאִן בָּאע רָגַל
אֲבַנְתָּה לְאִמָּה. פְּלַח תְּכַרְג
כְּכִרוּג אֲלֵעֲבִיד: (ח) אִן קִבְחַת
עַנְד מְוִלָּאָהא. אִן יִתְזוּוג בְּהָא

וַרְצַע אֲדִנִּין אֶת אֲוֹנוֹ, וְנִאֲמַר בְּמִצּוּרַע (וַיִּקְרַע
י"ד) תַּנּוּף אֲוֹן הַמְּשִׁהָר הַיְמִנִית, מַה לְהִלְן
הַיְמִנִית, אִף כָּאִן הַיְמִנִית. וּמַה רָאָה אֲוֹן
לְהַרְצַע מִכָּל שְׁאָר אֲבָרִים שְׁבִגוּף, אִמַר רַבִּי
יִזְחָן בֶּן זְכַאי (קִיּוּסִין כ"ג ע"ב) אֲוֹן זֹאת
שְׁשֻׁמְעָה עַל הַר סִינִי לֹא תִגְנוּב, וְהִלְף וְגַב,
תִּרְצַע. וְאִם מוֹכַר עֲצָמוֹ, אֲוֹן שְׁשֻׁמְעָה עַל הַר
סִינִי (וַיִּקְרַע כ"ג נ"ב) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֶבְדִּים,
וְהִלְף וְקָנָה אֲדוֹן לְעֲצָמוֹ, תִּרְצַע. ר' שְׁמַעוֹן
הִיָּה דוֹרְשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חִמְר מַה נְשִׁתְנוּ
דְּלוֹת וּמְזוּזָה מִכָּל כְּלִים שְׁבִיבִית, אִמַר הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא דְלוֹת וּמְזוּזָה שְׁהִיוּ עֲדִים בְּמִצְרַיִם
כְּשִׁפְסַחְתִּי עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת
וְאִמְרַתִּי כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֶבְדִּים, עֶבְדֵי הֵם
וְלֹא עֶבְדִּים לְעֶבְדִּים, וְהִלְף זֶה וְקָנָה אֲדוֹן
לְעֲצָמוֹ, יִרְצַע בְּפִנְיָהֶם: **וְעַבְדוֹ לְעֵלָם.** עַד
הַיּוֹבֵל, אוּ אִינוּ אֲלֵא לְעוֹלָם כְּמִשְׁמַעוֹ, תְּלִמוּד
לֹאמַר (וַיִּקְרַע כ"ג י) וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשׁוּבוּ,
מִגִּיד שְׁחֻמְשִׁים שְׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא
שְׁיָהָא עוֹבְדוֹ כָּל חֻמְשִׁים שְׁנָה, אֲלֵא עוֹבְדוֹ
עַד הַיּוֹבֵל בֵּין סְמוּךְ בֵּין מְפֻלְג: **וְכִי יִמְכַר**
אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה. בְּקִטְנָה הַכְּתוּב

תפסיר דס"ג

פּוֹלֵפְדָהּ. וּלְבַעַץ אֱלֻקִּים
גְּרִיב. לֹא יִתְסַלֵּט אִן יְבִיעֵהָ
אֲד' גִּדְרָה בְּהָא: ט) וְאִן זְוֹגָהָ
לְאִבְנָה. פְּכִסִּירָה' אֲלִבְנָתָה
יִצְנַע בְּהָא: י) וְאִן תְּזוּוּג
בְּאֲכָרָא. פְּטַעֲמָהָ. וּפְסוּתָהָ
וְאוֹקֵאתָהָ. לֹא יִנְקָצָהָ:
יא) וְאִן לֹם יִצְנַע בְּהָא וְאוֹתָהָ

לְעַם נְכָרִי לֹא-יִמְשַׁל

לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹ-בָה: אִם בֵּישָׁת.

בְּעֵינֵי רַבּוֹנָה. דִּיקִימָה לִיה וְיִפְרָקְנָה.
לְגַבְרָה אַחֲרָן. לִית לִיה רְשׁוֹ לְזַבּוֹנָה

בְּמִשְׁלֵטִיה בָּה: ט) וְאִם-לְבָנוֹ

יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפֵּט הַבָּנוֹת

יַעֲשֶׂה-לָּהּ: וְאִם לְבָרִיָּה יִקְיִמְנָהּ. כְּהַלְכַת בְּנֵת יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד

לָּהּ: ז) אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֲנָתָהּ

לֹא יִגְרַע: אִם אוֹחֲרָנָתָא יִסַּב לִיה. זִיוֹנָהּ. כְּסוּתָהּ וְעֲנָתָהּ לֹא יִמְנַע:

ח) וְאִם-שְׁלֹש-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם

— רש"י —

לְאַחַר, לֹא הָאָדוֹן וְלֹא הָאֵב: בְּבִגְדוֹ בָּהּ. אִם
בָּא לְבָגְדָהּ, שְׁלֹא לְקִיָּם בָּהּ מִצּוֹת יַעֲוֶה,
וְכֵן אֲבִיָּהּ, מֵאַחַר שְׂבִיבָה בָּהּ וּמַכְרָה לְזוּה:
ט) וְאִם לְבָנוֹ יִיעֲדָנָהּ. הָאָדוֹן. מִלְּמַד, שְׂאֵף
בְּנוֹ קָם תַּחְתָּיו לְיַעֲדָהּ, אִם יִרְצֶה אֲבִיו, וְאִינוּ
צָרִיף לְקַדְשָׁהּ קְדוּשִׁין אַחֲרִים. אֲלֹא אוֹמֵר לָהּ
הָרִי אֶת מִיּוֹעֲדָתָה לִי בְּכֶסֶף שְׂקָבֵל אֲבִיךָ
בְּדַמְיָה: כְּמִשְׁפֵּט הַבָּנוֹת. שְׂאֵר, כְּסוּת
וְעוֹנָה: י) אִם אַחֲרַת יִקַּח לָהּ. עֲלִיָּה: שְׂאֵרָה
כְּסוּתָהּ וְעֲנָתָה לֹא יִגְרַע. מִן הָאֵמָה שְׂיַעֲד
לוֹ כְּבָר: שְׂאֵרָה. מְזוֹנָתָה: כְּסוּתָהּ. כְּמִשְׁמָעוֹ:
עֲנָתָה. תְּשֻׁמִּישׁ: יב) וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָּהּ. אִם אַחַת מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה
לָּהּ, וּמֵה הֵן הַשְּׁלֹשׁ, יִיעֲדָנָה לָהּ, אוֹ לְבָנוֹ, אוֹ
יִגְרַע מִפְּדִיּוֹנָהּ וְתִצֵּא, וְזוּה לֹא יַעֲדָה לָהּ לֹא

אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה. שְׁהִיָּה לוֹ לְיַעֲדָה
וְלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכֶסֶף קְנִיָּתָהּ הוּא כְּסָף
קְדוּשִׁיָּה. כָּאִן רְמֵז לָךְ הַכְּתוּב שְׂמִמְזוּה בִּיעוּד
וְרְמֵז לָךְ שְׂאֵינָה צְרִיכָה קְדוּשִׁין אַחֲרִים:
וְהַפְּדָהּ. יִתֵּן לָהּ מְקוֹם לְהַפְּדוֹת וְלְצֵאתָהּ,
שְׂאֵף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ וּמֵה הוּא מְקוֹם
שְׁנוֹתֶיהָ לָהּ, שְׂמִגְרַע מִפְּדִיּוֹנָהּ כְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים
שְׂעֵשְׂתָה אֶצְלוֹ, כְּאֵלּוֹ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ.
כִּיצַד, הָרִי שְׂקָנָאָה בְּמִנָּה וְעֵשְׂתָה אֶצְלוֹ שְׁתֵּי
שָׁנִים אוֹמְרִים לוֹ יוֹדַע הִיִּית שְׂעֵתִידָה לְצֵאתָה
לְסוּף שָׁשׁ, נִמְצָא שְׂקָנִית עֲבוּדָתָה כֹּל שָׁנָה
וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמִּנָּה, וְעֵשְׂתָה אֶצְלוֹ שְׁתֵּי
שָׁנִים, הָרִי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה, טוֹל שְׁתֵּי
שְׁלִישִׁוֹת הַמִּנָּה וְתִצֵּא מֵאֶצְלוֹ: לְעַם נְכָרִי
לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָה. אִינוּ רְשָׁאֵי לְמַכְרָה

זולק הוֹקְדוֹק: ה) לְעַם נְכָרִי. פֶּתַח שֶׁהוּא בְּסוּמֹךְ (שם):

שִׁמְרֵי הַמִּזְבֵּחַ (ו) לְעַם נְכָרִי. הַמְנַהֵג לְהִטְעִים הָעֵין.

תפסיר רס"ג

אֵין כֶּסֶף: וְאִם תִּלְתְּ אֵלֶיךָ. לֹא

יַעֲבִיד לְהָ. וְתַפּוֹק מִגֶּן דָּלָא כֶּסֶף: ס

יב מִכָּה אִישׁ וּמַת מוֹת

יג יוֹמַת: דִּימַחֵי לְאַנְשֵׁי וְיִקְטְלֵנִיה

יד וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה

מִן הַדִּיא אֲלֹתֵי לֵאת. פִּלְתִּכְרֶג
מִגֵּאנָא בְּלֵא תִימֹן: יב) וּמִן
צִרְבִּי אֲנִסְאן וְקִתְלָה פִּלְיִקְתֵּל
קִתְלֵא: יג) וְאִן לִם יַעֲתִמְדֵּי. אִן
אֲלֵלָה אֲוֹצֵל פִּי אֲמֵרָה. אֲנִי

— רס"י —

תלמוד לומר מכה איש, אינו חייב עד שיכה
בן קניא ראוי להיות איש: יג וְאֲשֶׁר לֹא
צָדָה. לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְפָּן: צָדָה. לְשׁוֹן
אָרַב, וְכֵן הוּא אֹמֵר (שמואל א כז יא) וְאֵתָה
צוּדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ, וְלֹא יִתְכַן לֹאמֵר
צָדָה לְשׁוֹן הַצָּד צִיד (נלשית כז לג), שְׂצִידָת
חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל ה"א בְּפוּעֵל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּבַר
בָּה צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּבַר בּוֹ צִדְיָה וּפוּעֵל שְׁלוֹ
צוּדָה, וְזֶה פּוּעֵל שְׁלוֹ צָד. וְאֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ
כְּתִירוֹמוֹ וְדָלָא כְּמֵן לִיָּה. וּמִנְחָם חִבְרוּ בְּחֻלְק
צָד צִיד, וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ
בְּאֶחָת מִמְּחֻלְקָת שְׁלֹ-צָד, נְחִבְרוֹנוֹ בְּחֻלְק
(ישעי כו יב) עַל צָד תִּנְשָׂאוּ, (שמואל א כז כ)
צָדָה אֹרְדָה, (דניאל ז כב) וּמְלִין לְצָד עֲלָאָה
יִמְלֵל. אִף כָּאֵן אֲשֶׁר לֹא צָדָה לֹא צָדָה לְמִצּוֹא
לוֹ שׁוֹם צָד מִיָּתָה, וְאִף זֶה יֵשׁ לְהִרְהַר עֲלֵיו,
סוֹף דְּבַר לְשׁוֹן אֹרְבִּי הוּא: וְהָאֱלֹהִים אָנָּה
לְיָדוֹ. וּמִן לְיָדוֹ, לְשׁוֹן (סכליס לא י) לֹא תִאָּנָּה
אֲלִיךְ רַעְדָה, (משלי יב כב) לֹא יִאָּנָּה לְצִדִּיק כֹּל
אָוֶן, (מלכים ז כז) מִתְּאָנָּה הוּא לִי, מִזְדַּמֵּן
לְמִצָּא לִי עֲלָה: וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ. וְלָמָּה
תִּצָּא זֹאת מִלְּפָנָיו, הוּא שְׂאֵמֵר דּוֹד (שמואל א
כז יג) כְּאֲשֶׁר יֹאמֵר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים
יִצָּא רִשָׁע, וּמִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה,
שֶׁהִיא מִשַּׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא קְדָמוֹנוֹ
שְׁלֵעוֹלָם. וְהִיכֵן אֲמָרָה תּוֹרָה מִרְשָׁעִים יִצָּא
רִשָׁע, וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ. בְּמָה הַפְּתוּב
מִדְּבַר, בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד

וְלֹא לְבָנוֹ, וְהִיא לֹא הִיָּה בְּיָדָה לְפָדוֹת אֶת
עַצְמָהּ: וְיִצָּאָה חֲנָם. רַבָּה לָּהּ יִצִּיאָה לְזוֹ
יוֹתֵר מִמָּה שְׂרָבָה לְעַבְדִּים, וּמָה הִיא
הִיִּצִּיאָה, לְלַמְדֵךְ שְׂתַצָּא בְּסִימְנִין וְתִשְׁקָה
עִמּוֹ עַד שְׂתַבִּיא סִימְנִין. וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים
קוֹדֵם סִימְנִין, כְּבָר לְמַדְנוֹ שְׂתַצָּא שְׂנֵאָמֵר
(דניס טו יב) הָעֵבְרִי אִו הָעֵבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים, וּמָהוּ הָאֲמוֹר כָּאֵן וְיִצָּאָה חֲנָם, שְׂאֵם
קְדָמוֹ סִימְנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּצָּא בְּהֵן, אִו אֵינוֹ
אֹמֵר שְׂתַצָּא אֲלָא בְּבִגְרוֹת תִּלְמוּד לֹאמֵר אֵין
כֶּסֶף לְרַבּוֹת יִצִּיאָת בְּגָרוֹת וְאִם לֹא נֹאמְרוּ
שְׂנִיָּהֶם הִיִּיתִי אֹמֵר וְיִצָּאָה חֲנָם זוֹ בְּגָרוֹת,
לְכָף נֹאמְרוּ שְׂנִיָּהֶם, שְׂלֵא לְתֵן פִּתְחוֹן פֶּה
לְבַעַל הַדִּין לְחֻלּוֹק: יב מִכָּה אִישׁ וּמַת. כְּמָה
כְּתוּבִים נֹאמְרוּ בְּפִרְשֵׁת רֹצְחוֹן, וּמָה שְׂבִינֵי
לְפִרְשׁ לְמָה בָּאוּ בְּלָם, אֲפִרְשׁ: מִכָּה אִישׁ
וּמַת. לְמָה נֹאמְר, לְפִי שְׂנֵאָמֵר (ויקרא כז יז)
וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כֹּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמַת, שׁוֹמֵעַ
אֲנִי בְּהִכָּאָה בְּלֵא מִיָּתָה, תִּלְמוּד לֹאמֵר מִכָּה
אִישׁ וּמַת, אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא בְּהִכָּאָה שְׁלֵ-מִיָּתָה.
וְאִם נֹאמֵר מִכָּה אִישׁ, וְלֹא נֹאמֵר וְאִישׁ כִּי
יִכֶּה, הִיִּיתִי אֹמֵר אֵינוֹ חַיִּב עַד שְׂיִכָּה אִישׁ.
הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִנִּין, תִּלְמוּד
לֹאמֵר כִּי יִכֶּה כֹּל נֶפֶשׁ אָדָם, אֲפִלוֹ קָטָן וְאֲפִילוֹ
אִשָּׁה. וְעוֹד אֵלוֹ נֹאמֵר מִכָּה אִישׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי,
אֲפִלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהָרַג יְהֵא חַיִּב, תִּלְמוּד
לֹאמֵר וְאִישׁ כִּי יִכֶּה, וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד, כִּי
יִכֶּה כֹּל נֶפֶשׁ אָדָם, אֲפִלוֹ גְּפִלִים בְּמִשְׁמַע,

תפסיר דס"ג

אציר לך מוצ'עא. זערב אליה:
 (יד) ואן אתקח אנסאן. עלי
 צאחבה פקתלה בכ'בת. חתי
 מן ענד מד'בחי כ'דה ואקתלה:
 (טו) ומן צ'רב אביה ואמה
 פליקתל קתלא: (טז) ומן סרק
 נפסא מן בני אסראיל פבאעה.
 או וגד בידה פליקתל קתלא:

לִידוֹ וְשִׁמְתִי לְךָ מִקּוֹם
 אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: וּדְלֹא כְּמִן
 לִיָּהּ. וּמִן קָדָם יִי אֶתְמָסֵר לִידֵיהָ. וְאֲשׁוּי
 לְךָ אֶתְרִי: דִּיעֲרוֹק לְתַמָּן: ס
 וְכִי־יִזֵּד אִישׁ עַל־רַעְהוּ
 לְהַרְגוֹ בְּעֵרְמָה מֵעַם

מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת: וְאִרִי יִרְשַׁע גְּבַר. עַל חֲבֵרִיָּה לְמִקְטְלֵיהָ
 בְּנִכְלוֹ. מִן מִדְּבַחֵי. תִדְבַּרְנִיָּה לְמִקְטָל: ס וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ
 מוֹת יוֹמָת: וּדְיַמְחֵי לְאָבוֹהֵי. וּלְאִמֵּיהָ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּיל: ס
 וְגֵנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמָת:

— רש"י —

לעבוד עבודה, תקחננו למוות: טו ומכה אביו
 ואמו. לפי שלמדנו על החובל בחברו שהוא
 בתשלומין ולא במיתה, הצרף לומר על
 החובל באביו שהוא במיתה, ואינו חיב אלא
 בהכאף שיש בה חבורה: אביו ואמו. או זה
 או זה: מות יומת. בחנק: טז וגנב איש
 ומכרו. למה נאמר, לפי שנאמר (דברים כד ז)
 כי ימצא איש גונב נפש מאחיו, אין לי אלא
 איש שגנב נפש, אשה או טומטום או
 אנדרוגינוס שגנבו מנין, תלמוד לומר וגנב
 איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן וגנב איש, אין
 לי אלא גונב איש, גונב אשה מנין, תלמוד
 לומר (ס) גונב נפש, לכך הצרכו שניהם,
 מה שחסר זה גלה זה: ונמצא בידו.
 שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא בידו כבר
 קדם מכירה: מות יומת. בחנק, כל מיתה
 האמורה בתורה סתם חנק היא. והפסיק
 הענין וכתב וגנב איש, בין מכה אביו ואמו

הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה
 לא נהרג וזה לא גלה, והקדוש ברוך הוא
 מונען לפנדק אחד, זה שהרג במזיד יושב
 תחת הסלם, וזה שהרג שוגג עולה בסלם
 ונפל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים
 מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות, נמצא
 זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד
 נהרג: ושמתי לך מקום. אף במדבר, שינוס
 שמה, ואיזה מקום קולטו, זה מחנה לויה:
 יד וכי יזיד. למה נאמר, לפי שנאמר מכה
 איש וגוי שומע אני אפילו גוי, והרופא שהרג
 ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים,
 והאב המכה את בנו, והרב הרודה את
 תלמידו, והשוגג תלמוד לומר וכי יזיד ולא
 שוגג על רעהו ולא על גוי. להרגו בערמה.
 ולא שליח בית דין והרופא והרודה את בנו
 ותלמידו, שאף על פי שהם מזידין אין
 מערימין: מעם מזבחי. אם היה בהן ורופא

תפסיר רס"ג

וּדִיגְנוּב נִפְשָׁא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְבְּנִיָּהּ.

וַיִּשְׁתַּכַּח בַּיָּדִיהָ אֶת־קַטְלָא יִתְקַטִּיל: **ס****ד** וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת

יּוֹמָת: וְדִילוּט אָבוּהִי: וְאִמִּיהָ

אֶת־קַטְלָא יִתְקַטִּיל: **ס** וְכִי-

יְרִיבֵן אֲנָשִׁים וְהִפָּה-אִישׁ

אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אֹו בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת וְנִפְל

לְמִשְׁכָּב: וְאִרִי יִנְצוֹן גּוֹבְרִין. וַיִּמְחִי גֹבֵר יֵת חֲבֵרִיהָ. בְּאֶבְנָא אֹו

בְּכוּרֵמִיזָא. וְלֹא יָמוּת וַיִּפּוֹל לְבוּטְלָן: **יט** אִם־יִקּוּם וְהִתְהַלֵּךְ

בַּחַיִּץ עַל־מִשְׁעָנָתוֹ וְנָקָה הַמַּכָּה רַק שְׁבָתוֹ יִתֵּן

— כ"י —

למקלל אביו ואמו, ונגראה לי הינו פלוגתא. דמר סבר מקשנן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשנן: **ז** ומקלל אביו ואמו. למה נאמר, לפי שהוא אומר (ויקרא כ ט) איש איש אשר יקלל את אביו, אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה מנין, תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו סתם בין איש ובין אשה. אם כן למה נאמר איש אשר יקלל, להוציא את הקטן: **מוֹת יוֹמָת**. בסקילה, וכל מקום שנאמר דמיו בו, בסקילה ובגין אב לכלם (ויקרא כ כז) באבן ירגמו אותם דמיהם בם, ובמקלל אביו ואמו נאמר (ויקרא כ ט) דמיו בו: **יח וכי יריבין אנשים**. למה נאמר, לפי שנאמר (פסוק כד) עין תחת עין,

לא למדנו אלא דמי אבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו: **וְנִפְל לְמִשְׁכָּב**. כתרוממו ויפל לבוטלן, לחולי שמבטלו ממלאכתו: **יט על משענתו**. על בוריו וכחו: **וְנָקָה הַמַּכָּה**. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא למדך כאן שחובשים אותו, עד שנגאה אם יתרפא זה, וכן משמעו בשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה, אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה: **רַק שְׁבָתוֹ**. בטול מלאכתו מחמת החולי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו

זולק הולקרוק: **יח רק שבתו יתן**. כן הוא בקצת תיגאן בתביר בתיבת רק ובקצתן במארכה וכן הוא בדפוסים:

שמו המורה: **(יח רק שבתו יתן)**. כן המנהג לקרוא כדעה השניה שבחלק הדקדוק, וכן כתב הרש"ה.

תפסיר רס"ג

אלצ'ארב. עֲדָא עֲטֹלְתָהּ. יעטיה ועלאגא יעאלגה: (כ) ואן צ'רב אנסאן עבדה. או אמתה בקציב. ומאת תחת ידה. פליקאד בה: (כא) ואן אקאם יום או יומין. פלא יקאד בה לאנה מאלה: (כב) ואן תנאצא אנאס. פצדמו אמראה חאמל

וְרַפָּא יְרַפָּא: אם יקום. ויהליך
בְּבָרָא. על ברייה ויהי זכא מחיא. לחוד
בוטלניה. יתיין ואגר אסיא ישלים: **ס**
וְכִי־יִכֶּה אִישׁ אֶת־
עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמְתּוֹ בְּשִׁבְט
וּמַת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֵם:

וארי ימחי גבר ית עבדיה. או ית אמתיה בשולטן. וימות תחות ידיה.
אתדנא יתדן: **כא** אך אם-יום או יומים יעמד לא
יקם כי כספו הוא: ברם אם יומא. או תריין יומין יתקיים. לא
יתדן: ארי כספיה הוא: **ס כב** וכי-ינצו אנשים ונגפו

— רס"י —

חייב עליו. אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו
כדי להמית. ועל אבר שהוא כדי למות
בהכאה זו. עבד הקל לא כל שפן: **נקם**
ינקם. מיתת סייף. וכן הוא אומר (ויקרא כו כה)
קרוב נוקמת נקם ברית: **כא** אך אם יום או
יומים יעמד לא יקם. אם על יום אחד הוא
פטור. על יומים לא כל שפן. אלא יום שהוא
ביומים, ואיזה, זה מעת לעת: **לא יקם כי**
כספו הוא. הא אחר שהכהו, אף על פי
ששהה מעת לעת קדם שמת, חייב: **כב** וכי
ינצו אנשים. זה עם זה, ונתבון להכות את
חברו והכה את האשה: **ונגפו.** אין נגיפה
אלא לשון דחיפה והכאה, כמו (תכלים טז יב)
פן תגוף באבן רגלך, (יחמייס יג טז) ובטרם
יתנגפו רגליכם, (ישעיהו ס יז) ולאבן נגף:

מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר (פסוק כד)
יד תחת יד רגל תחת רגל: **ורפא ירפא.**
כתרגומו, ישלם שכר הרופא: **וכי יכה**
איש את עבדו או את אמתו. בעבד
כנעני הכתוב מדבר. או אינו אלא בעברי,
תלמוד לומר כי כספו הוא, מה כספו קנוי לו
עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית. והרי
היה בכלל (פסוק יג) מכה איש ומת, אלא בא
הכתוב והוציאו מן הכלל, להיות גידון בדין
יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה
מעת לעת פטור: **בשבט.** כשיש בו כדי
להמית הכתוב מדבר. או אינו אלא אפלו אין
בו כדי להמית, תלמוד לומר בישראל (צמדז)
לכ יז) ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו,
והלא דברים קל וחומר מה ישראל חמור אין

זולק הדקדוק: **ורפא ירפא.** יוצא לשלישי. ומזה למדו רז"ל שאם רצה לרפאת עצמו אין
שומעין לו וכו':

תפסיר רס"ג

אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ
 וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ
 כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל
 הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים: וְאֵרִי
 יִנְצוֹן גּוֹבְרִין. וַיִּמְחוּן. אֶתְתָּא מְעַדִּיא
 וַיִּפְקוּן וְלִדְהָא. וְלֹא יְהִי מוֹתָא. אֶתְגָּבְאָה
 יִתְגַּבִּי. כַּמָּא דִישׁוּי עֲלוּהִי בַעֲלָה

וְכִרְג אֹלְאִדְהָא. וְלֹם תִּכּוֹן
 מְנִיָּה. פְּלִיגְרִם אֲלִצְאָדִם כַּמָּא
 יִלְזַמָּה בַּעֲלָהָא. וַיַּעֲטִיָּה
 בְּאַנְצָאָף: (כג) וְאֵן תִּכּוֹן מְנִיָּה.
 וַאֲגַעַל נַפְסָא בְּדִל נַפְסָא:
 (כד) וְדִיָּה עֵין בְּדִל עֵין. וְסֵן בְּדִל
 סֵן. וְיָד בְּדִל יָד. וְרַגַל בְּדִל רַגַל:
 (כה) וְכִי בְּדִל כִּי. וְשַׁגָּה בְּדִל
 שַׁגָּה. וְגִרְאִחָה בְּדִל גִּרְאִחָה:

דְּאֶתְתָּא. וַיִּתֵּן מִמֵּימֵר דִּינִיָּא: כג
 נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: וְאִם מוֹתָא יְהִי. וְתִתֵּן נֶפֶשׁא חֶלְף נֶפֶשׁא:
 כד עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רַגַל
 תַּחַת רַגַל: עֵינָא חֶלְף עֵינָא. שֵׁנָא חֶלְף שֵׁנָא. יָדָא חֶלְף יָדָא.
 רַגְלָא חֶלְף רַגְלָא: כה כֹּיָה תַּחַת כֹּיָה פְּצַע תַּחַת

— רס"י —

שְׁפָחְתוּ דְּמִיּוּ לְמִכְר בְּשׁוּק, וְכֵן בְּלָם, וְלֹא
 נְטִילַת אֶבֶר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ רְבוּתֵינוּ
 בְּפִרְק הַחֻבֵּל (336 קמא פד 6): כִּי כֹיָה תַּחַת
 כֹּיָה. מְכֹת אִשׁ, וְעַד עֲכָשׁוּי דְּבָר בְּחֻבְלָה
 שֵׁישׁ בְּה פָּחַת דְּמִים, וְעֲכָשׁוּי בְּשִׂאִין בְּה פָּחַת
 דְּמִים, אֲלֵא צַעַר, כְּגוֹן כְּוָאוּ בְּשִׁפּוּד עַל
 צַפְרָנוּ אוּמְדִים כְּמָה אָדָם כִּיּוֹצָא בְּוָה רוּצָה
 לְטַל לְהִיּוֹת מִצְטַעַר כְּ: פְּצַע. הִיא מְכָה
 הַמוֹצִיאָה דָּם, שְׁפָצַע אֶת בְּשָׂרוֹ, נַמְזוּכִי"א
 זַלְטָא, הַכֹּל לְפִי מָה שְׁהוּא אִם יֵשׁ בּוֹ פָּחַת
 דְּמִים נוֹתֵן נֹק, וְאִם נֶפֶל לְמִשְׁכָּב נוֹתֵן שְׁבַת
 וְרַפּוּי וּבִשְׁת וְצַעַר. וּמְקָרָא זֶה יִתֵּר הוּא,
 וּבְחֻבְל דְּרִשׁוּהוּ רְבוּתֵינוּ לְחֵיב עַל הַצַּעַר
 אֲפִלוּ בְּמִקּוּם נֹק, שְׂאָף עַל פִּי שְׁנוֹתֵן לוֹ דְּמִי
 יָדוּ, אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר לֹמֵר הוּאִיל

וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן. בְּאִשָּׁה: עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ.
 לְשֵׁלֶם דְּמִי וְלָדוֹת לְבַעַל שְׁמִין אוֹתָהּ, כְּמָה
 הִיָּתָה רְאוּיָה לְמִכְר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדִמְיָה
 בְּשָׁבִיל הַרְיוּנָה: עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ. יְגַבּוּ מִמוֹן
 מִמּוֹנוּ, כְּמוֹ (דְּזַרִּיס כז יט) וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה
 כְּסָף: כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו וְגוֹי. כְּשִׁיתְבְּעֵנוּ
 הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהִשִּׁית עָלָיו עוֹנֵשׁ עַל כְּ: וְנָתַן.
 הַמְּכָה דְּמִי וְלָדוֹת: בַּפְּלָלִים. עַל פִּי
 הַדִּינִים: כֵּן וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה. בְּאִשָּׁה: וְנָתַתָּה
 נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ. רְבוּתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר. יֵשׁ
 אוּמְרִים נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, וַיֵּשׁ אוּמְרִים מִמוֹן, אֲבָל
 לֹא נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, שְׁהַמְתַּכּוֹן לְהַרְג אֶת זֶה וְהַרְג
 אֶת זֶה פְּטוֹר מִמִּיתָה וּמִשְׁלָם לְיוֹרְשֵׁי דְּמִי.
 כְּמוֹ שְׁהִיָּה נִמְכָּר בְּשׁוּק: כִּי עֵין תַּחַת עֵין.
 סָמָא עֵין חֲבָרוּ נוֹתֵן לוֹ דְּמִי עֵינוּ, כְּמָה

תפסיר רס"ג

כו) ואן צ'רב אנסאן עין עבדה. או עין אמתה פאד'הבהא. פליטלקה תרא בדל עינה: כז) ואן טרח סן עבדה. או סן אמתה. פליטלקה תרא בדל סנה: כח) ואן נטח תור. רגל או אמראה וקתלה. פלירגם אלת'ור. ולא יוכל

פִּצַּע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה:
כּוֹאֵה חֶלֶף כּוֹאֵה. פִּדְעָא חֶלֶף פִּדְעָא.
משקופי: חֶלֶף משקופי: ס כו וְכִי-
יָכֵה אִישׁ אֶת-עֵין עֲבָדוֹ
אוֹ-אֶת-עֵין אֱמָתוֹ וְשַׁחַתָּה
לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת

עֵינוֹ: וארי ימחי גבר. ית עינא דעבדיה. או ית עינא דאמתיה ויחבלנה. לבר חורין יפטרניה חלף עיניה: כז) **וְאִם-שֵׁן עֲבָדוֹ אוֹ-שֵׁן אֱמָתוֹ יִפִּיל לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שְׁנוֹ:** ואם שנא דעבדיה. או שנא דאמתיה יפיל. לבר חורין יפטרניה חלף שניה: פ **כִּי שִׁבְדָה בַּסְפִּיר תִּשְׁבֶּד** כח **וְכִי-יִגַּח שׁוֹר אֶת-אִישׁ אוֹ אֶת-אִשָּׁה וּמַת סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל**

— רס"י —

הגויה, שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין, שאם נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר מה עין שנגברא עמו אף כל שנגברא עמו, ודרי שן לא נברא עמו, ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר אפלו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין: כח **וְכִי יִגַּח שׁוֹר.** אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהנה: **וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ.** ממשמע שנאמר סקול יסקל השור, איני יודע שהוא נבלה, ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, שאפלו שחטו לאחר שנגמר דינו, אסור באכילה. בהנאה מנין, תלמוד לומר: **וּבֵעַל הַשׁוֹר נָקִי.** באדם האומר לחברו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה

וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כך, וזה חתכה בברזל וצער: **חֲבוּרָה.** היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו ולשון חבורה [טי"א] זלטו [כתם], כמו (ירמ"ב יג כג) ונמר חבברותיו ותרגומו משקופי, לשון חבטה צדוקי"א זלטו, וכן ושדופת קדים (זכרשית מא ו) שקיפן קדום, חבוטות ברות, וכן על המשקוף (לעיל יב כג) על שם שהדלת נושק עליו: **כו אֶת עֵין עֲבָדוֹ.** כנעני אכל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל לא תצא פצאת העבדים (פסוק ז): **תַּחַת עֵינוֹ.** וכן בעשרים וארבעה ראשי אברים אצבעות הידים והרגלים. ושתי אונות והחוטם וראש

תפסיר רס"ג

אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר

נָקִי: וְאִרִי יִגַח תּוֹר יֵת גּוֹבְרָא. או ית

אֶתְתָּא וימות. אֶתְרַגְמָא יתְרַגִּים תּוֹרָא.

וְלֹא יתְאָכִיל יֵת בְּסַרְיָהּ. וּמְרִיָּה דְתוֹרָא

יְהִי זָכָא: כִּסֵּי וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא

מִתְמַל שְׁלִשִׁים וְהוּעֵד

בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית

אִישׁ או אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעַלְיוֹ יוּמָת:

וְאִם. תּוֹר נִגַּח הוּא מֵאֶתְמְלִי וּמִדְקֻמוּהִי. וְאֶתְסַהֵד בְּמְרִיָּהּ וְלֹא נְטְרִיָּה.

וְיִקְטוּל גְּבֵר או אֶתְתָּא. תּוֹרָא יתְרַגִּים. וְאִף מְרִיָּה יתְקַטִּיל: כִּי אִם־

כִּפְר יוֹשֶׁת עַלְיוֹ וְנָתַן פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹשֶׁת

עַלְיוֹ: אִם מְמוֹן יִשְׁוֹן עֲלוּהִי. וְיִתִּין פּוֹרְקֵן נַפְשִׁיהּ. כְּכֹל דִּישְׁוֹן עֲלוּהִי:

אוֹ־בֵן יִגַּח אוֹ־בַת יִגַּח כִּמְשֻׁפֵּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:

או לְבַר יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא או לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגַּח. כְּדִינָא הַדִּין יתְעַבִּיד לִיה:

לחמה ורַב אלתוֹר בְּרִי: כִּסֵּי וְאִן
כָּאן תּוֹר נְטָאח מִן אִמְס וּמֵא
קַבְלָה. וְנוֹשֵׁד צִאחָבָה וְלִם
יַחְפְּצָה. וְקַתְל רַגְלֵ או אִמְרָאָה.
פְּלִיָּרְגִם אֶלְתוֹר. וְקַתְל צִאחָבָה
אִי־צִיא: ל) וְאִן אֶלֹם דִּיה. פְּלִיעֵט
פְּדָא נְפִסָּה. גְּמִיע מֵא יִלְזַמָּה:
לֵא) וְאִן נְטַח אִבְן או אִבְנָה.
פְּלִיעֵנַע בַּה מֵתִיל הַדִּיא אֶלְחָכִם:

— כִּסֵּי —

יומת המכה רוצח הוא, על רציחתו אתה
הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו:
לאם כפר יושת עליו. "אם" זה אינו תלוי,
והרי הוא כמו (לקמן כ כד) אם כסף תלונה,
לשון אשר זה משפטו, שישיתו עליו בית דין
כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי נזק, דברי רבי
ישמעאל, רבי עקיבא אומר דמי מדיק: לא או
בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה.
לפי שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו
חייב אלא על הגדולים, תלמוד לומר או בן
יגח וגוי, לחייב על הקטנים בגדולים:

שלכלום, זהו מדרשו, ופשוטו כמשמעו לפי
שנאמר במועד וגם בעליו יומת, הצריך לומר
בתם ובעל השור נקי: כט מתמל שלשם.
הרי שלש נגיחות: והועד בבעליו. לשון
התראה בעדים, כמו (בראשית מג ג) העד
העיד בנו האיש: והמית איש וגוי. לפי
שנאמר וכי יגח אין לי אלא שהמיתו
בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, רביצה,
בעיטה מנין, תלמוד לומר והמית [מכל
מקום]: וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול
בידי אדם, תלמוד לומר (צמדזכר לכ כה) מות

תפסיר דס"ג

לב) פֶּאן נִטח עֶבֶד או אִמָּה. פִּלְעֵט מוֹלָאָה תִּלְאֲתִין מִתְקָאָל פְּצָה. וְיִרְגַם אֶלְתִּיזֹר: לג) וְאֵן כֶּשֶׁף אֲנִסְאֵן בִּירָא. או כִּרָא בִּירָא וְלֹם יִגְשִׁיה. פִּקְע פִּיה תִּיזֹר או חֲמָאָר: לד) פִּלְיִגְרִם צֶאֱחָב אֶלְבִּיר תִּמְנָה. וִירְדָה אֱלִי רִבָּה. וְאֶלְמִיית יִכּוֹן לָהּ: לה) וְאֵן צָדָם תִּיזֹר אֲנִסְאֵן.

לִב אִם-עֶבֶד יִגַח הַשּׁוֹר או אִמָּה כֶּסֶף וְשִׁלְשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדְנָיו וְהַשּׁוֹר יִסְקָל: אִם לְעֶבֶדָא. יִגַח תּוֹרָא או לְאִמָּתָא. כֶּסֶף תִּלְתִּין סְלַעִין. יִתֵּן לְרַבּוֹנֵיהּ: וְתוֹרָא יִתְרַגְּסִים: ס לָג וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר או כִּי-יִכְרֶה אִישׁ

בַּר וְלֹא יִכְסֶנּוּ וְנִפְל־שִׁמָּה שׁוֹר או חֲמֹר: וְאִרִי יִפְתַּח גָּבֵר גּוֹב. או. אִרִי יִכְרִי גָבֵר. גּוֹב וְלֹא יִכְסִינֵיהּ. וְיִפּוֹל תִּמְן תּוֹרָא או חֲמָרָא: לָד בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו וְהֵמֶת יִהְיֶה-לוֹ: מְרִיָּה דְגּוֹבָא יִשְׁלִים. כֶּסֶף יָתִיב לְמְרוּהִי. וּמִיתָא יִהִי דִילֵיהּ: ס לָהּ וְכִי-יִגַּף שׁוֹר-אִישׁ אֶת-שׁוֹר

— רש"י —

בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר. שְׁהֲרִי נֶאֱמַר בְּמִקּוּם אַחַר וְכָל בְּהֵמָתָךְ (דברים כ יג) אֵף כָּאֵן, כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר, וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וְחֲמֹר אֶלָּא שׁוֹר, וְלֹא אָדָם, חֲמֹר, וְלֹא כְלָיִם: לִי בְּעַל הַבּוֹר. בְּעַל הַתְּקֵלָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַבּוֹר שְׁלוֹ, שְׁעֵשָׂאוּ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, עֵשָׂאוּ הַכְּתוּב בְּעֵלְיוֹ לְהַתְחִיב עֲלָיו בְּנִזְקֵיו: כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו. יָשִׁיב, לְרַבּוֹת שׁוֹה כֶּסֶף, וְאֶפְלוּ סְבִין: וְהֵמֶת יִהְיֶה לוֹ. לְנִזְק, שְׁמִין אֶת הַנְּבֵלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמְּזִיק עֲלֶיהָ תְּשִׁלּוּמֵי נִזְקוֹ: לִכּ וְכִי יִגַּף. יִדְחוּף, בֵּין בְּקֶרְנָיו בֵּין בְּגוֹפּוֹ, בֵּין בְּרַגְלָיו, בֵּין שְׁנִשְׁכוּ בְּשֵׁנָיו בְּלָן בְּכָלֵל נְגִיפָה הֵם, שְׁאִין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מִכָּה: שׁוֹר אִישׁ. שׁוֹר שְׁלֵ-אִישׁ:

לִב אִם עֶבֶד, או אִמָּה. כְּנַעֲנִים: שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן. גִּזְרַת הַכְּתוּב הוּא, בֵּין שְׁהוּא שְׁוָה אֶלְף זוּג, בֵּין שְׁאִינוּ שְׁוָה אֶלָּא דִּינָר. וְהַשְּׁקָל מִשְׁקָלוֹ אַרְבַּעַה זְהוּבִים שְׁהֵם חֲצִי אוּנְקִיָּא לְמִשְׁקָל הַיִּשְׂרָאֵלִי: לָג וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר. שְׁהִיָּה מִכְּסָה וְגִלְהוּ: או כִּי יִכְרֶה. לְמָה נֶאֱמַר, אִם עַל הַפְּתִיחָה חָיֵב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שְׁכָן, אֶלָּא לְהַבִּיא כּוֹרָה אַחַר כּוֹרָה שְׁהוּא חָיֵב: וְלֹא יִכְסֶנּוּ. הֵא אִם כֶּסֶהוּ. פְּטוּר, וּבְחֹפֵר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים דְּבַר הַכְּתוּב: שׁוֹר או חֲמֹר. הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה, שְׁבָכֵל מִקּוּם שְׁנֶאֱמַר שׁוֹר וְחֲמֹר, אֲנִי לְמִדִּין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבֶּת, שְׁנֶאֱמַר לְמַעַן יִנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ (שמות כג יב); מַה לְהֵלֵךְ כָּל

זֶלֶק הַדְּקָדוּק: לָג וְנִפְל־שִׁמָּה שׁוֹר. תִּיבַת וּנְפֵל מִלְעִיל:

תפסיר רס"ג

תזיר צאחבה ומאת. פליביעו
אלתזיר אלחי ויקתסמו ת'מנה.
ואיציא אלמית יקתסמונה:
לו) פאן ערף. אנה תזיר נטאח
מן אמס ומא קבלה. ולם
יחפצה צאחבה. פליסלם תזירא
בידל תזירה. ואלמית יכון לה:

רעהו ומת ומכרו את-
השור החי וחצו את-כספו
וגם את-המת יחצו: וארי
יגוף תזר דגבר. ית תזרא דחבריה וימות.
ויזבנו. ית תזרא חיא ויפלגון ית כספיה.
ואף ית דמי מיתא יפלגון: לו) או
נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא
ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור
והמת יהיה-לו: או אתידע. ארי. תזר נגח הוא מאתמלי

— כס"י —

דמי שור הנזק, ואם אמרת פן, הרי תם חמור
ממועד, על כרחך לא דבר הכתוב אלא
בשיון. ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן
השיון תלמד לשאינן שיון, שהמשתלם חצי
נזקו שמיין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו
בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולך,
ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר
ישלם חציו, ללמד שאין התם משלם אלא
מגופו, ואם נגח ומת, אין הנזק נוטל אלא
הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו, יפסיד.
או שור שנה מנה שנגח שור שנה חמש מאות
זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב
התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה:
לו) או נודע. או לא היה תם, אלא נודע כי
שור נגח הוא היום, ומתמול שלשום, הרי
שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם:

ומכרו את השור וגוי. בשוים הכתוב
מדבר, שור שנה מאתים שהמית שור שנה
מאתים, בין שהנבלה שנה הרבה, בין שהיא
שנה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת,
וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד
מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה, למדנו
שהתם משלם חצי נזק, שפן השיון אתה
למד לשאינן שיון, כי דין התם לשלם חצי
נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן
שיון בדמיהן כשהן חיים, אמר הכתוב וחצו
את שניהם, אם אמרת פן, פעמים שמזיק
משתפר הרבה, כשהנבלה שנה למכר
לנכרים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי
אפשר שיאמר הכתוב, שיהא המזיק נשכר.
או פעמים שהנזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק
שלם, שחצי דמי שור המזיק שיון יותר מכל

זולק הדקדוק: ^{לה} וחצו את-כספו. בתרגום הדפוס ויפלגון ית כספיה, היו"ד בחירק הכוונה
על החלוקה לחצאין. ובספרים קדמונים שלנו הפ"א בפתח ויפלגון בכולהו, הכוונה לא לבד
שני החצאין אלא חלקים רבים. ורמז לנו הדין שאם נתייקרה אח"כ דמי הנבלה הם חולקים מה
שעלה בשוה גם כן ולא לבד שחולקים דמי הנבלה לבד אלא גם מה שנתייקרה חולקים. ועיין
לקח טוב:

תפסיר רס"ג

לו) ואן סרקן אנסאן תיור או שאה. פד'בחה או באעה. פליסלם בידל אלתיור כ'מסה. ובדל אלשאה ארבעה: כב א) ואן וגד אלסארק פי אלנקב וצרב וקתל. פלא תבל לה: ב) ואן אשרקת עליה אלשמס פתבל לה. וליסלם מא סרקן. ואן לם יכון לה.

ומדקמוהי. ולא נטריה מריה. שלמא ישלים תורא חלף תורא. ומיתא יהי דיליה: **ס לו כי יגנב איש שור או-שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-עאן תחת השה:** ארי יגנוב גבר תור או אמר.

ויבסניה או יזבנניה. חמשא תורין. ישלים חלף תורא. וארבע ענא חלף אמרא: **כב א אם במחתרת ימצא הגנב והפה ומת אין לו דמים:** אם במחתרתא. ישתכח גנבא ויתמחי וימות. לית ליה דם: **ב אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם-אין לו ונמכר בגנבתו:**

הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להרגו, השכם להרגו, וזה להרגו בא שהרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עצמו וראיה שנוטלין ממונו בפניו ושותק, לפיכך על מנת בן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יתקדמו: **אם זרחה השמש עליו.** אין זה אלא כמן משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרוג, אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החותר לגנוב ממון הבן, בידוע שרקמי האב על הבן, ואינו בא על עסקי נפשות: **דמים לו.** כחי הוא חשוב ורציקה היא, אם יתקדמו בעל הבית: **שלם ישלם.** הגנב ממון שגנב, ואינו חיב מיתה, ואונקלוס שתרגם אם

והמת יהיה לו. לנזק, ועליו ישלים המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו: **לו חמשה בקר ונוי.** אמר רבן יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנשאו על כתפו, משלם חמשה, שה שושאו על כתפו, משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדולה כחה שלמלאכה, שור שבטלו ממלאכתו משלם חמשה, שה שלא בטלו ממלאכתו ארבעה: **תחת השור, תחת השה.** שנאן הכתוב לומר, שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נוהגת אלא בשור ושה בלבד:

כב א אם במחתרת. כשהיה חותר את הבית: **אין לו דמים.** אין זו רציקה, הרי

וזלק הדקדוק: **לו כי יגנב איש.** נשאר החולם עם המקף מפני המאריך שנשתתף עמו (מהר"ב):

תפסיר רס"ג

פּלִיבֹּאֵע בְּסִרְקִתָּהּ: (ג) וְאֵן וְגִדְתָּ אֶלְסִרְקָהּ פִּי יָדָהּ. מִן תִּזְרֹר אֵלַי חֲמָאֵר. אֵלַי שְׂאֵה וְהֵם אַחֲיָא. פְּלִיִּסְלָם בְּדִל אֱלוֹאֲחִיד אַתְּנִין: (ד) וְאֵן אֲרַעֲא אֲנִסְאֵן צִיעָה אוֹ פֶּרֶם לָהּ. פֶּאֲטִלֵק בְּהִימְתָּהּ. וְרַעַת פִּי צִיעָה אֲכִירִי. פְּלִיִּסְלָם מִן אֲגוּד צִיעָתָהּ אוֹ פֶּרְמָה:

אִם עֵינָא דְסִהְדִיָּא. נְפִלַת עֲלוּהִי דְמָא לִיָּהּ. שְׁלָמָא יִשְׁלָים. אִם לִית לִיָּהּ. וְיִזְדַּבֵּן בְּגִנוּבִיתִיָּהּ: **אִם-הַמָּצָא תִמְצָא בִידּוֹ הַגֵּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד-חֲמוֹר עַד-שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם:** אִם אֲשַׁתְּכָחָא תִשְׁתַּכַּח בִּידֵיהּ גִּנוּבִיתָא. מִתּוֹר עַד חֲמָר. עַד אֲמַר אֲנֹנִי חַיִּין. עַל חַד תִּרְיִן יִשְׁלָים: **ס (שלישי) דַּ כִּי**

יִבְעֶר-אִישׁ שָׂדֵה אוֹ-כָרֶם וְשִׁלַּח אֶת-בְּעִירָהּ וּבְעֶר בְּשָׂדֵה אַחֵר מִיֵּטֵב שָׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב פְּרָמוֹ יִשְׁלָם: אָרִי יוֹכִיל גָּבֵר חֶקֶל אוֹ כָּרֶם. וְיִשְׁלַח יָת בְּעִירִיָּהּ. וְיִכּוֹל בַּחֶקֶל אַחֲרָן. שְׁפָר חֶקְלִיָּהּ. וּשְׁפָר פְּרָמִיָּהּ יִשְׁלָים: **ס הַ כִּי-תִצָּא אִישׁ וּמִצָּאָהּ קוֹצִים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ**

— רס"י —

וּבְעֶר. בְּלָם לְשׁוֹן בְּהִמָּהּ. כְּמוֹ (כַּמְזַכֵּר כ ד) אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ: **כִּי יִבְעֶר.** יוֹלִיף בְּהִמּוֹתָיו בְּשָׂדֵה וְכָרֶם שְׁלִי-חֲבָרוּ וְיִזְיֵק אֹתוֹ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי אֱלֹהֵי אוֹ בְּשִׁלּוּחַ בְּעִירָהּ, אוֹ בְּבַעוֹר. וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁלוּחַ הוּא נֹזֵקִי מִדְּרֹף פֶּה רָגֵל, וּבְעֶר הוּא נֹזֵקִי הַשֵּׁן הָאוֹכֵלֶת וּמִבְּעֶרְתָּ: **בְּשָׂדֵה אַחֵר.** בְּשָׂדֵה שְׁלִי-אִישׁ אַחֵר: **מִיֵּטֵב שָׂדֵהוּ יִשְׁלָם.** שְׁמִין אֶת הַנּוֹק, וְאִם בָּא לְשִׁלָּם לוֹ קָרְקַע דְּמִי נֹזֵק, יִשְׁלָם לוֹ מִמִּיֵּטֵב שְׂדוֹתָיו אִם הִיָּה נֹזֵקִי סִלַּע יִתֵּן לוֹ שׂוּהַ סִּלַּע מַעֲדִית שֵׁישׁ לוֹ. לְמִדְרֹף הַפְּתוּב, שְׁהַנּוֹקִין שְׁמִין לָהֶם בְּעֵדִית: **כִּי תִצָּא אִישׁ.** אֲפִילוּ מַעֲצָמָה: וּמִצָּאָהּ קוֹצִים. קַרְדוּי"ש זֵלְטוּ: וְנֹאכַל גְּדִישׁ. שְׁלִיחָהּ בְּקוֹצִים עַד שְׁהַגִּיעָה

עֵינָא דְסִהְדִיָּא נְפִלַת עֲלוּהִי, לָקַח לוֹ שְׂטָה אַחֲרָת, לוֹמַר שְׂאֵם מִצָּאוּהוּ עֲדִים קָדָם שְׂבֹא בְּעַל הַבֵּית, וּכְשֶׁבֹא בְּעַל הַבֵּית נִגְדוּ, הִתְרִירוּ בּוֹ, שְׂלֵא יִהְרָגוּ, דְּמִים לוֹ, חַיִּב עֲלָיו אִם הִרְגוּ, שְׂאֲחֵר שֵׁישׁ רוֹאִים לוֹ, אֵין הַגֵּנֵב הָוָה בָּא עַל עֵסְקִי נְפִשׁוֹת, וְלֹא יִהְרוּג אֶת בְּעַל הַקָּמוֹן: **ג אִם הַמָּצָא תִמְצָא בִידּוֹ.** בְּרִשׁוֹתוֹ, שְׂלֵא טַבַּח וְלֹא מִכָּר: **מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר.** כָּל דְּבָר בְּכִלְלֵ תְּשִׁלוּמֵי כְּפָל בֵּין שֵׁישׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים בֵּין שְׂאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שְׁהָרִי נִאֲמַר בְּמִקּוֹם אַחֵר (פֶּסוּק ס) עַל שָׂה עַל שְׁלָמָה עַל כָּל אֲבָדָה וּגְוִי יִשְׁלָם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: **חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם.** וְלֹא יִשְׁלָם לוֹ מִתִּים, אֱלֹא חַיִּים אוֹ דְּמֵי חַיִּים: **ד כִּי יִבְעֶר.** אֶת בְּעִירָהּ

הַשְּׂדֵה שְׁלָם יִשְׁלָם

הַמִּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה: אָרִי

יתפק נור. וישבח פובין ויכול גדישין. או קמא או חקל. שלמא ישלים. דאדליק

ית דליקתא: **ס** **פְּסוּלֵי טְהוֹרֵי** **בְּסֻפְרֵי תִּמְנֵן**

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ

כֶּסֶף אֹו־כֶּלִים לְשֹׁמֵר וְגָנֹב

מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא

הַגָּנֹב יִשְׁלָם שְׁנַיִם: אָרִי יִתֵּן

גבר לחבריה. פסף או מנין למטר.

ויתגנבון מבית גוברא. אם ישתבח גנבא

ישלים על חד תריין: **ז** **אִם־לֹא**

תפסיר דס"ג

(ה) ואן כ'רגת נאר. פוגדת שופא ואתרקת פדיסא. או סנבלא קאימא או סאיר מא פי אלצ'ימע. פליסלם מא וגב פיה. אלמשעל אלמשעאל: (ו) ואן דפע אנסאן לצאחבה. ורק או אנזה ליחפצה לה. פסרק דיאלד מן מנזלה. אן וגד אלסארק סלם את'עין: (ז) ואן לם יוגד אלסארק. תקדם מולא אלמנזל אלי אלחאפם. וחלף אנה לם ימד ידה אלי מאל צאחבה: (ח) עלי כל אמר יגתדה. מן תיור אלי חמאר. אלי שאה ואלי תיוב ואלי כל צאלה. אן יקול תדיא הו.

יִמָּצֵא הַגָּנֹב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים

אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ: אִם לֹא יִשְׁתַּכַּח

גנבא. ויתקרב מריה דביתא לקדם דיניא. אם לא אושיט. ידיה במא

דמסר ליה חבריה: **ח** **עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׂוֹר**

עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׁה עַל־שְׁלֵמָה עַל־כָּל־אֲבֹדָה

אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא

— כ"י —

מבית האיש. לפי דבריו: אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים: **ז** אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדינין לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו: **ח** על כל דבר פשע. שימצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא

לגדיש או לקמה המחברת לקרקע: או השדה. שליחכה את נירו וצריך לניר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם. לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק: ונגב

תפסיר רס"ג

דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן

פְּאֵלֵי אֱלֹהֵיכֶם יִרְפֶּעַ

אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם

אִמְרָהּמָא. פְּמֹן צִלְמָה

אֱלֹהֵיכֶם. סֵלַם אֶתְיָנִין

לְרַעְהוּ: עַל כָּל פֶּתָגָם דְּחֹב. עַל

לְצִאחֻבָּה: (ט) וְאֵן דְּפֶע אַנְסָאן

לְצִאחֻבָּה. חֲמָאָר אֹו תִזֹר אֹו

שִׂאָה. אֹו שִׁי מֶן סִאִיר

אַלְבָּהֲאִים לְיַחֲפֶצֶה. פְּמֵאָת. אֹו

אַנְפֶסָר אֹו סְבִי בְּגִיר בִּינָה:

(י) פְּיִמִין אֱלֹהֵי תִפְצֹל פִּי מָא

דִּינִינְיָא. יִשְׁלִים עַל חַד תְּרִין לְחִבְרִיה: ס

כִּי־יִתֵן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ חֲמֹור אֹו־שׁוֹר אֹו־

שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת אֹו־נִשְׁבֵּר אֹו־

נִשְׁבָּה אֵין רֵאָה: אֲרִי יִתֵּן גְּבֵר לְחִבְרִיה. חֲמָר אֹו תוֹר אֹו

אֲמָר. וְכָל בְּעִירָא לְמִטְר. וּמֵית. אֹו אֶתְבֵּר אֹו אֶשְׁתְּבִי לִית דְּחֹזִי:

שְׁבַעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח

— רס"י —

ועצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ. לְמִדָּךְ הַכְּתוּב, שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ גִּנְבוּ, מִשְׁלַם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאִמְתִּי בְּזִמְן שְׁנִשְׁבַּע וְאַחַר כֶּךָ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁכֶּךָ דָּרְשׁוּ רְבוּתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָה וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, קָרִיבָה זֹו שְׁבוּעָה הִיא. אֶתְהָ אֹוּמֵר לְשְׁבוּעָה, אֹו אֵינוּ אֶלָּא לְדִין, שְׁפִיזוֹן שְׁבָא לְדִין וְכִפּוּר לֹוּמֵר נִגְנַבְהָ, מִיַּד יִתְחַיֵּב כֶּפֶל, אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בְּיָדוֹ. נֶאֱמַר כֵּן שְׁלִיחוֹת יָד, וְנֶאֱמַר לְמִטָּה שְׁלִיחוֹת יָד (פסוק י) שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ, מֵה לְהִלְזֵן שְׁבוּעָה אֶף כֵּן שְׁבוּעָה: אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה. לְפִי פְּשׁוּטוֹ אֲשֶׁר יֹאמֵר הָעֵד כִּי הוּא זֶה שְׁנִשְׁבַּעַת עָלָיו הָרִי הוּא אֶצְלָה. עַד הַדִּינִין יָבֵא דְּבַר שְׁנֵיהֶם וְיַחֲקֵרוּ אֶת הָעֵדִים, וְאִם כְּשֵׁרִים הֵם

וירשיעוהו לשומר זה, יִשְׁלַם שְׁנַיִם, וְאִם יִרְשִׁיעוּ אֶת הָעֵדִים, שְׁנִמְצָאוּ זִמְמִין, יִשְׁלְמוּ הֵם שְׁנַיִם לְשׁוֹמֵר. וְרְבוּתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָה דָּרְשׁוּ כִּי הוּא זֶה, לְלַמֵּד שְׁאִין מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ שְׁבוּעָה אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדָה בְּמִקְצַת לֹוּמֵר כֶּךָ וְכֶךָ אֲנִי חַיֵּב לָךְ, וְהַמּוֹתֵר נִגְנַב מִמִּנִּי: ט כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רַעְהוּ חֲמֹור אֹו שׁוֹר. פְּרִשָּׁה רֵאשׁוּנָה נֶאֱמָרָה בְּשׁוֹמֵר חֲנָם, לְפִיכֶךָ פֶּטֶר בּוֹ אֶת הַגְּנֵבָה, כְּמוֹ שְׁנִאֲמַר (פסוק ו) וְגִנַּב מִבַּיִת הָאִישׁ, אִם לֹא יִמְצָא הַגְּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת לְשְׁבוּעָה, לְמַדָּת שְׁפוּטֵר עֲצֻמוֹ בְּשְׁבוּעָה זֹו. וּפְרִשָּׁה זֹו אֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שְׁכָר, לְפִיכֶךָ אֵינוּ פֶּטֶר אִם נִגְנַבְהָ, כְּמוֹ שְׁכַתוּב (פסוק יב) אִם גִּנַּב יִגְנַב מִעֲמֹו יִשְׁלַם, אֲבָל עַל הָאוֹנֵס, כְּגוֹן מֵת מִעֲצֻמוֹ, אֹו נִשְׁבֵּר אֹו נִשְׁבָּה בְּחֻזְקָה עַל יְדֵי לְסִטִּים, וְאֵין רוֹאָה שְׁעִיד בְּדָבָר: י שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה. יִשְׁבַּע שְׁכָן הָא

תפסיר רס"ג

בינהמא אנה לם ימד ידה אלי
מאל צאחבה ויקבלהא
אלצאחב ולא יסלם שייא:
(יא) ואן סרק מן ענדה סלם לה:
(יב) ואן אפתרס פליאת
בשאהד. ולא יסלם אלפריסה:
(יג) ואן אסתעאר אנסאן. שיא
מן צאחבה פאנכסר או מאת.
וליס רבה מעה פליגרמה:
(יד) ואן פאן רבה מעה פלא
יגרמה. ואן פאן אגירא.

**ידו במלאכת רעהו ולקח
בעליו ולא ישלם:** מומתא די.
תהי בין תרויהון. אם לא אושית. ידיה
במא דמסר ליה חבריה. ויקביל מריה
מניה מומתא ולא ישלם:
**ואם-גנב יגנב מעמו
ישלם לבעליו:** ואם אתגנבא
יתגניב מעמיה. ישלם למרוהי:
אם-טרף יטרף יבאהו

עד הטרפה לא ישלם: אם אתברא יתבר ייתי סהדין.
דתביר לא ישלם: **פ** וכי-ישאל איש מעם רעהו
ונשבר או-מת בעליו אין-עמו שלם ישלם:
וארי ישאל גבר. מן חבריה ויתבר או ימות. מריה לית עמיה שלמא
ישלם: **ד** אם-בעליו עמו לא ישלם אם-שכיר
הוא בא בשכרו: אם מריה עמיה לא ישלם. אם אגירא הוא.

— רס"י —

ושביה שאין יכול להציל: יג וכי ישאל.
בא ללמדך על השואל שחייב באונסין:
בעליו אין עמו. אם בעליו שלשור אינו עם
השואל במלאכתו: יד אם בעליו עמו. בין
שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה
אחרת, הנה עמו בשעת שאלה, אינו צריך
להיות עמו בשעת שבירה ומיתה:
אם שכיר הוא. אם השור אינו שואל אלא
שכור, בא בשכרו. ליד השוכר הנה ולא
בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי
שכרו נשתמש, ואין לו משפט שואל
להתחייב באונסין. ולא פרש מה דינו, אם

כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה
לעצמו, שאם שלח בה יד, ואחר כך נאנסה,
חייב באנסים: ולקח בעליו. השבועה: ולא
ישלם. לו השומר כלום: יב אם טרף יטרף.
על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדים
שנטרפה באונס, ופטור: הטרפה לא ישלם.
אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא הטרפה,
יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו
משלם. טרפת חתול ושועל ונמיה משלם.
טרפת זאב, ארי ודב ונחש אינו משלם. ומי
לחשף לדון כן, שהרי כתיב ומת או נשבר או
נשבה, מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר

תפסיר רס"ג

עַל בְּאֵגְרִיהֶם: ס רַב־עֵינִי בְּסִפְרֵי תִטּוֹן וְכִי-

יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר

לֹא-אַרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה

מִהָר יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

וְאִרִי יִשְׁדִּיל גָּבֶר. בְּתוֹלְתָא. דְּלֹא

מְאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה. קְיִימָא. יְקִימְנָה

לִיה לְאִתּוּ: טז אִם-מֵאֵן יִמְאֵן

אֲבִיה לְתַתָּה לוֹ כֶּסֶף

יִשְׁקַל כְּמֵהָר הַבְּתוֹלֹת: אִם מִצָּבֵא לָא יִצְבִי. אָבוּהָא

לְמִתְנָה לִיה. כֶּסֶפָא יִתְקוּל. כְּמוֹהֵרִי בְּתוֹלְתָא: ס זֶה מְכַשְׁפָּה

לֹא תַחֲיָה: חֲרָשָׁא לָא תַחֲי: זח כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה

מוֹת יוּמָת: קל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל: ס

זכֶּה לְאֱלֹהִים יַחֲרַם בְּלִתִּי לִיהוּה לְבָדוּ: טז

רס"י

הכתוב בהוה שהנשים מצויות מכשפות: יח כל שוכב עם בהמה מות יומת. בסקילה, רובע פנרבעת, שכתוב בהן (ויקרא טז) דמיהם בם: יט לאלהים. לעבודה זרה. אלו היה נקוד לאלהים היה צריך לפרש ולכתב אחרים, עכשיו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחרים, שכל למד ובית המשמשות בראש התבה אם נקודה בחטף, כגון למלה, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלה, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים, לרגלים צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש, כל מלכים במשמע, וכן לאלהים כל אלהים משמע, אפלו קדש, אבל פשהיא נקודה פת"ח, כמו למלה, למדבר, לעיר נודע

פקוד מר באגרתה: טו) ואן כ'דע רגל גאריה בכר. מא למ תמלך פצ'אגעהא. פלימהרהא ותכון לה זוגה: טז) ואן אבא אביהא אן יזוגהא מנה. פליזן לה מן אלודק. כמהר אלאבכאר: יז) ואלסאחר פלא תסתבקה: יח) ומן צ'אגע שייא מן אלבהאים פליקתל קתלא: יט) ומן ד'בח לאלמעבודאת פליתלף אלא לאסם אלה וחדיה:

כשומר חנם או כשומר שָׂכָר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר ביצד משלם, רבי מאיר אומר כשומר חנם. רבי יוחנן אומר כשומר שָׂכָר: טו וכי יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו, וכן תרגומו וארי ישל. שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה מהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתבה וישאנה: טז כמהר הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנאמר (דברים כז כט) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנער חמשים כסף: יז מכשפה לא תחיה. אלא תומת בבית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר

תפסיר דס"ג

ט) ואלגריב פלא תגבנה ולא תצאגטה. פטאל מא פנתם גרבא פי בלד מצר: כא) וכל ארמלה ויתים לא תצ'למון: כב) פאנד אן צ'למתה. וצ'רד' אליי. אגבתה ען צראכ'יה: כג) באן ישתד ג'צ'בי. ואקתלכם

דידבח לטעות עממיא יתקטיל אלהין לשמא דיין בלחודוהי: ב וגר לא- תונה ולא תלחצנו פי- גרים הייתם בארץ מצרים: ולגירא לא תונון ולא תעיקון: ארי דיירין הויתון בארעא

דמצרים: כא כל-אלמנה ויתום לא תענון: כל ארמלא וייתם לא תענון: כב אם-ענה תענה אתו פי אם- צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו: אם ענאה תעני יתיה. ארי אם מקבל יקבל קדמי קבלה אקביל קבילתיה: כג וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם

— רש"י —

והאכלתי את מונקך את בשרם: ולא תלחצנו. בגזלת ממון: פי גרים הייתם. אם הוניתו, אף הוא יכול להונתך ולומר לך אף אתה מגרים באת, מום שבר אל תאמר לחברך. כל לשון גר, אדם שלא נלד באותה מדינה, אלא בא ממדינה אחרת לגור שם: כה כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהנחה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם: כה אם ענה תענה אתו. הרי זה מקרא קצר, גום ולא פרש ענשו, כמו (בראשית ז טו) לכן כל הרג קין גום ולא פרש ענשו אף כאן אם ענה תענה אתו, לשון גזום, כלומר סופך לטול את שלך, למה, פי אם צעק יצעק אלי וגוי: כה והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא

באיזה מלה, באיזו מדבר ובאיזה עיר מדבר, וכן לאלהים, לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר, כיוצא בו (סכליס פו ח) אין כמוך באלהים, לפי שלא פרש הצרף לנקד פתח: יחרם. יומת. ולמה נאמר יחרם, והלא כבר נאמר בו מיתה במקום אחר (דברים יז כ) והוצאת את האישה ההוא או את האשה ההיא וגוי, אלא לפי שלא פרש על איזו עבודה חיב מיתה, שלא תאמר כל עבודות במיתה, בא ופרש לך כאן זבח לאלהים יחרם, לומר לך, מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסף והמשתחווה, שהן עבודת בפנים וחיבים עליהם לכל עבודה זרה בין שדרכה לעבודה בפה, בין שאין דרכה לעבודה בפה, אבל שאר עבודות, כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו במיתה, אלא באזקה: כה וגר לא תונה. אונאת דברים, קונטליייר זלטו [לקנטר], כמו (ישעיח מט כו)

תפסיר רס"ג

אַל־מְנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְּמִים:
 וַיִּתְקַף רוּגְזִי. וַאֲקַטֹּל יִתְּכוֹן בְּחֶרֶב־א.
 וַיְהוּיִן נְשִׁיכוֹן אֶרְמֶלֶךְ. וּבְנֵיכוֹן יִתְּמִין: **פ**
אִם־כֶּסֶף אֶתְלוֹה אֶת־עַמִּי
אֶת־הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה
לוֹ כְּנִשָּׂה לֹא־תִשְׁיָמוֹן עָלָיו

באלסוף. פתציר נסאכם
 אראמלא. ובניכם יתאמא:
 (כד) ואן אקרצית בעץ קומי
 ורקא. לצעוף מעד. פלא תכון
 לה פאלגרים. ולא תציר עליה
 עינה: (כה) ואן אסתרנת תיוב
 צאחבד. פענד מגיב אלשמס
 רדה עליה: (כו) אן כאנת הי

נִשְׁדָּ: אִם כֶּסֶף תוֹזִיף בְּעַמִּי. לְעַנְיָא דְעַמָּךְ. לָא תְּהִי לִיָּה כְּרִשְׁיָא.
 לָא תִשׁוּזֵן עֲלוּהִי חִיבולִיָּא: **כ** **אִם־חֶבֶל תַּחְבֹּל שְׁלֵמַת**
רֵעֶךָ עַד־בָּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָבְנוּ לוֹ: אִם מִשְׁכּוֹנָא תִסָּב
 כְּסוּתָא דְחֶבֶרְךָ. עַד מִיעַל שְׁמֵשָׁא תִתִּיבְנִיָּה לִיָּה: **כ** **כִּי הוּא**

— רס"י —

נחש, שנושא חבורה קטנה ברגלו ואינו
 מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד
 קדקדו, כף רבית, אינו מרגיש ואינו נכר עד
 שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:
 ככ **אם חבל תחבל.** כל לשון חבלה אינו
 משכון בשעת הלואה, אלא שממשכנין את
 הלואה, כשמגיע הזמן ואינו פורע. חבל
 תחבול כפל לה בחבלה, עד כמה פעמים,
 אמר הקדוש ברוך הוא כמה אתה חוב לי,
 והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש
 ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני
 מחזירה לה, אף אתה טול והשב טול והשב:
עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום
 תשיבנו לו עד בא השמש, וכבוא השמש
 תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של־מחר,
 ובכסות יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה
 בלילה: **כי פי הוא כסותה.** זו טלית:

יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות
 להנשא והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום
 בית דין לירד לנכסי אביהם לפי שאין
 יודעים אם מתו אם נשבו: **כי אם כסף**
תלוה את עמי. רבי ישמעאל אומר כל אם
 ואם שבתורה רשות, חוץ משלשה וזה אחד
 מהן: **את עמי.** עמי וגוי, עמי קדם. עני
 ועשיר, עני קדם. עני עירף ועני עיר אחרת,
 עני עירף קודמין. וזה משמעו אם כסף
 תלוה, את עמי תלוה, ולא לגוי ולא יזוה
 מעמי, את העני ולא יזוה עני לאותו שעמך.
 דבר אחר את העני, שלא תנהג בו מנהג
 בזיון בהלואה, שהוא עמי: **את העני עמך.**
 הוי מסתכל בעצמך כאלו אתה העני:
לא תהיה לו כנשה. לא תתבענו בחוקה,
 אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו
 כאלו הליתו, אלא כאלו לא הליתו, כלומר
 לא תכלימהו: **נשד.** רבית שהוא כנשיכת

תפסיר דס"ג

כסותה ותדהא. או הי תיב
בדנה. פבמא דיא ינצ'גע.
פאנה אן צ'רד' אליי. סמעת לה
אני ראוי: כז) לא תשתמן
חאכמא. ושריף פי קומד לא
תלענה: כח) וסלאפתד ורשתד
לא תוכל'רהמא. (קרי:
תאכ'רהמא) ובכור בניד
תעטיניהם: כט) כדאד תצנע
בבקרד וג'נמד. יקים סבעה

כְּסוּתָהּ לְבִדָּהּ הוּא
שְׂמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בַּמָּה יִשְׁכַּב
וְהָיָה כִּי-יֵצֵעַק אֵלַי
וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אָנִי: אֲרִי
היא כסותיה בלחודה. היא תותביה
למשביה. במא ישבוב. ויהי ארי יקבל
קדמי. ואקביל קבילתיה ארי חננא

אָנָּה: ס   (דביעי)

אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תֵאָר: * כז
דִּינָא לֹא תִקִּיל. וּרְבֵא בְעַמְּךָ לֹא תִלּוּט: כח
לֹא תֵאָחֵר בְּכֹר בְּנִיךָ תִתֵּן-לִי: בכורד ודמעד לא
תֵאָחֵר. בּוּכְרָא דבְּנָךְ תִּפְרִישׁ קְדָמִי: כט
לְצֹאנְךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי: כן תעביד לתורד לענד. שבעה יומין יהי

אתני הספר

— רש"י —

מה בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו
שנאמר (צמדכ יח טז) ופדונו מבן חדש תפדה,
אף בכור בהמה דקה [גסה] מטפל בו
שלשים יום ואחר כך נותנו לכהן: שבעת
ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם
בא למהר את הקרבתו, לא ימהר קדם
שמונה, לפי שהוא מחסר זמן: ביום השמיני
תתנו לי. יכול יהא חובה לבו ביום, נאמר
כאן שמיני, ונאמר להלן (ויקרא כז כז) ומיום
השמיני והלאה ירצה, מה שמיני האמור
להלן להכשיר משמיני ולהלן, אף שמיני
האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן,
וכן משמעו וביום השמיני אתה רשאי

שמלתו. זו הלוק: במה ישכב. לרבות
את המצע: כי אלהים לא תקלל. הרי זו
אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דין:
כח מלאתך. חובה המטלת עליך בשתתמלא
תבואתך להתבשל, והם בכורים: ודמעד.
התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע:
לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתו, לאחר
את המקדים ולהקדים את המאחר, שלא
יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה:
בכור בניך תתן לי. לפדותו בדמש סלעים
מן הכהן. והלא כבר צוה עליו במקום אחר,
אלא כדי לסמוך לו כט כן תעשה לשורד.

תפסיר רס"ג

עם אִמִּיהָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה תִּפְרָשְׁנִיה
 קִדְמִי: **וְאֲנָשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ
 לִי וּבֶשֶׂר בַּשָּׂדֶה טֹרְפָה לֹא
 תֹּאכְלוּ לִפְלֵב תִּשְׁלַכוּ
 אֹתוֹ:** וְאֲנָשִׁין קִדְיִשִׁין תִּהְיוּ קִדְמִי.
 וּבֶשֶׂר תִּלְיֵשׁ מִן חִיָּא חִיָּא לָא תִּיכְלוּ.

אִיִּאם מַע אַמִּיהָ וְאֵלִיּוֹם
 אֲלֵתֵי־אִמִּין תַּעֲטִינִיה: (ל) וְאֵנֶאס
 מִקִּדְסִין כּוֹנֵנו לִי. וְחִיָּוֵאן מִפְתָּרֶס
 פִּי אֲלֻצְחֵרִי לֹא תֹאכְלוּ. בַּל
 לֹא־לִפְלֵב אֲטֹרְחוּה: כִּג א) וְלֹא
 תִּקְבֵּל כִּי־בֵרֵא זֹורֵא וְלֹא
 תִּכְאֲלִטוּן צִיאֲלִמָא. לִתְכוּן לֹה

לְכַלְבָּא תִּרְמוֹן יִתִּיה: **ס כִּג א לֹא תִשָּׂא שִׁמְע שׂוֹא
 אֶל־תִּשֶׁת יָדְךָ עִם־רִשָּׁע לִהְיֹת עַד חֲמֵס: לֹא
 תִּקְבִּיל שִׁימַע דְּשִׁקְרָא. לֹא תִשׂוּי יָדְךָ עִם חִיָּבָא. לְמַהוּי לִיָּה סָהִיד שִׁקְרָא:
 לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה**

— רס"י —

(שמות י"ז ז) וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ פִּלְב
 לְשׁוֹנו, אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּנֵנו לוֹ שְׁכָרָא:
 כִּג א לֹא תִשָּׂא שִׁמְע שׂוֹא. כְּתִרְגוּמוֹ לֹא
 תִּקְבֵּל שִׁמְע דְּשִׁקְרָא, אֲוִהֲרָה לְמִקְבֵּל לְשׁוֹן
 הַרַע, וְלִדְיָן, שְׁלֹא יִשְׁמַע דְּבִרֵי בַעַל דִּין עַד
 שִׁיבֵא בַעַל דִּין חֲבֵרוֹ: **אֶל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם
 רִשָּׁע.** הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ תְּבִיעַת שִׁקְרָא,
 שֶׁהִבְטִיחָהוּ לִהְיוֹת לוֹ עַד חֲמֵס: **לֹא תִהְיֶה
 אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת.** יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מִדְּרִישֵׁי
 חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מִיִּשְׁב
 בְּדִין עַל אֲפֻנִי. מִכָּאן דְּרִישׁוֹ שְׂאִין מִטִּין
 לְחוּבָה בְּהַכְרַעַת דִּין אַחַד, וְסוּף הַמִּקְרָא
 דְּרִישׁוֹ אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת, שְׂאִם יֵשׁ שְׁנַיִם
 בְּמַחְזִיבִין יוֹתֵר עַל הַמְּזַכֵּין, הֵטָה הַדִּין עַל
 פִּיָּהֶם לְחוּבָה וּבְדִינֵי נְפִשׁוֹת הַכְּתוּב מִדְּבַר,
 וְאִמְצַע הַמִּקְרָא דְּרִישׁוֹ וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב, עַל

לְתַנּוּ לִי: **וְאֲנָשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי.** אִם אַתֶּם
 קְדוֹשִׁים וּפְרוֹשִׁים מִשְׁקוּצֵי נְבִלוֹת וּטְרָפוֹת
 הָרִי אַתֶּם שְׁלִי, וְאִם לֹא אֵינְכֶם שְׁלִי: **וּבֶשֶׂר
 בַּשָּׂדֶה טֹרְפָה.** אִף בְּבֵית כּוֹן, אֲלֵא שְׁדִבְר
 הַכְּתוּב בְּהוּדָה, מְקוּם שְׁדִבְרָה בְּהַמּוֹת לְטֹרַף,
 וְכֵן (דְּכִי כִּג כו) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָה, וְכֵן (סס כג יא)
 אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לְיָלָה, הוּא הַדִּין
 מִקְרָה יוֹם, אֲלֵא שְׁדִבְרָה הַכְּתוּב בְּהוּדָה,
 וְאוּנְקִלוֹס תִּרְגָּם וּבֶשֶׂר תִּלְיֵשׁ מִן חִיָּוֵא חִיָּא,
 בֶּשֶׂר שְׁנַתְלֵשׁ עַל יְדֵי טֹרְפַת זָאב אוֹ אֲרִי, מִן
 חִיָּה כְּשֶׁרָה אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה בְּחִיָּיה: **לִפְלֵב
 תִּשְׁלַכוּן אֹתוֹ.** אִף הַגּוֹי בְּכִלְב, אוֹ אֵינּוּ אֲלֵא
 כִּלְב כְּמִשְׁמַעוֹ, תִּלְמוּד לומר בְּנִבְלָה
 (דְּכִי יז כב) אוֹ מְכַר לְנִכְרִי, קַל וְחִמְר לְטֹרְפָה
 שְׁמַתְרַת בְּכָל הַנְּאוּת. אִם כֵּן מַה תִּלְמוּד
 לומר לִפְלֵב, לְמַדָּה הַכְּתוּב שְׂאִין הַקֹּדֶשׁ
 בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׁכַר כָּל בְּרִיָּה, שְׁנִיאָמַר

זוֹלַק הַדְּקִדּוּק: **לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת.** כִּי בַקְצַת תִּיגָאן תִּיבַת תִּהְיֶה בַתְּבִיר,
 וּבַקְצַתָּן בַּמֵּאֲרָכָה וּתִיבַת אַחֲרֵי בַמְּקָף:

שִׁמְרֵי הַמִּדְּוָר: (א) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת. כֵּן הַמְנַהֵג לְקֵרוֹא כַּדְעָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁבַחֲלַק הַדְּקִדּוּק, וְכֵן כֹּתֵב הַרְשִׁי"ה.

תפסיר רס"ג

שאהד צ'לם: ב) לא תכון תבע אלכ'תיר לאלשר. ולא תגיב פי כ'צומה לתמ'ילהא. בל ורא אל'אכתר פמל: ג) ולא תחאבי אלפקור פי כ'צומתה: ד) ואדיא פאגית תיזר עדיווד. או חמארה צ'לא. פרדה עליה רדא: ה) ואדיא ראית חמאר שאננד. ראבצא תחת חמלה. פאנתה עו תרכה כדאדך. בל

על-רב לנטת אחרי רבים להטת: לא תהי בתר סגיא לאבאשא. ולא תתמנע מלאלפא מא דבעינך על דינא. בתר סגיא שלים דינא: ודל לא תהדר בריבו: ועל מספנא. לא תרחם בדיניה: ס כ'י תפגע שור איבך או חמרו תעה השב

תשיבנו לו: ארי תערע. תורא דסנאך. או חמריה דטעי. אתבא תתיבניה ליה: ס כ'י תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו:

רס"י

לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו ואני אומר לישבו על אפניו כפשוטו, כף פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על רב לנטת וגוי. ואם ישאל הנדון על אותו המשפט אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקלך יהא תלוי בצואר הרבים: ג לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא, אזכנו ואכבדנו: ס כ'י תראה חמור שנאך וגוי. הרי כי משמש בלשון דלמא, שהוא מארבע לשונות של-שמושי כי וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו. בתמיהה: עזב תעזב עמו.

רב, שאין חולקין על מפלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה, שיאמרו את דעתם. לפי דברי רבותינו כף פתרון המקרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב מיתה בשביל דין אחד, שירבו המחויבין על המזכין ולא תענה על הרב לנטות מדבריו ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן. אחרי רבים להטת ויש רבים שאמה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהן שנים המכריעין במחויבין יותר מן המזכין, וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמקם לטובה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום, כף הוא נדרש לא תענה על ריב לנטת אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה

תפסיר רס"ג

חטא תנחט מעזה: ו) לא תמנייל חכם מספינד פי כיצומתה: ז) מן פלאם אלבאטל פאבעד. ואלברי ואלזכי לא תקתלהמא. פאני לא אזכי צאלמא: ח) ולא תאכד' אלדשא. פאן אלדשא יעמי עיון אלבצרא ען אלחה. ויזיף אללאקוואל אלעאדלה:

ארי תחזי חמרא דסנאך. רביע תחות טועניה. ותתמנע מלמשקל ליה. משבק תשבוק מא דבלבך עלוהי ותפריק

עמיה: ס   (חעישוי)

לא תטה משפט אבינדך

בריבו: לא תצלי דין מספינדך

בדיניה: מדבר שקר תרחק

ונקי וצדיק אל-תהרג כי לא-אצדיק רשע:

מפתגמא דשקרא הוי רחיק. ודזכי ודנפק דכי מן דינא לא תקטול

ארי לא אזכי חייבא: וישחד לא תקח כי השחד

יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: ושוחדא לא

תקביל. ארי שוחדא מעור עיני חפימין. ומקלקיל פתגמין תריצין:

רש"י

בבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומניין ליוצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית דין לחיבו תלמוד לומר וצדיק אל תהרוג, וזה צדיק הוא שגצטדק בבית דין: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו בדיני, אם יצא מידך זכאי, יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה: וישחד לא תקח. אפלו לשפוט אמת, וכל שכן בדי להטות הדין, שהרי בדי להטות את הדין נאמר כבר לעיל לא תטה משפט: יעור פקחים. אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתטרף דעתו עליו, וישתבח תלמודו, ויכהה מאור עיניו: ויסלף. בתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המצדקים, משפטי אמת, וכן תרגומו פתגמין תריצין. ישרים:

עזיבה זו לשון עזרה, וכן (דברים לז לו) עצור ועזוב, וכן (נחמ"ג ג ט) ויעזבו ירושלם עד החומה, מלאוה עפר לעזוב ולסיע את חוץ החומה. כיוצא בו (דברים ז יז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו', שמא תאמר בן, בתמיהה, לא תירא מהם. ומדרשו, כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חדל ופעמים שאתה עוזר. הא כיצד, זקן ואינו לפי כבודו, וחדלת, או בהמת נכרי ומשאוי ישראל, וחדלת: עוב תעזב עמו. לפרק המשא. מלמשקל ליה, מלטול משאוי ממנו: ואבינדך. לשון אוכה, שהוא מדולדל ותאב לכל טובה: ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליוצא מבית דין חיב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרג וזה אף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק

זולק הדקרוק: ה יעור פקחים. בקלות הקו"ף (שס):

תפסיר דס"ג

ט) ולא תצגט ג'ריבא. פאנתם תערפון נפס אלג'ריב. וטאל מא פנתם ג'רבא פי בלד מצר: י) סת סנין תזרע ארצך. ותגמע ג'לתהא: יא) ואסאבעה תסייבהא ותד'רהא. ויאכל מנהא מסאכין קומך. ופאצלהם יאכלה חיואן אלצחרי: יב) סת איאם תצנע צנאיע. ואליום אלסאבע

ט וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים: ולג'ורא לא תעיקון. ואתון ידעתון ית נפשא דג'ורא. ארי ד'ירין הויתון בארעא דמצרים: וישש שנים תזרע את ארצך

ואספת את תבואתה: ושית שנין תזרע ית ארעך. ותכנוש ית עללתה: והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אבני עמד ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך: ושביעיתא תשמטנה ותרטשנה. וייכלון מספיני עמד. ושארהון. תיכול חית ברא. כן תעביד לכרמך לזיתך: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך

— ט"י —

אביונים אוכלים בלא מעשר, מכאן אמרו אין מעשר בשביעית: כן תעשה לכרמך. ותחלת המקרא בשדה הלכן, כמו שאמר למעלה הפנו תזרע את ארצך: יב) וביום השביעי תשבת. אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה, שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך. תן לו נוח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת אין זה נוח אלא צער:

ט וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הוזקרה תורה על הגר מפני שסורו רע: את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים אותו: יואספת את תבואתה. לשון הכנסה לבית, כמו (דכ"ט כ"ג) ואספתו אל תוך ביתך: יא) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאבילה אחר זמן הבעור. דבר אחר תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ונטשתה מלובל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף

תפסיר רס"ג

וַיִּנְפֹּשׂ בֶּן-אֲמֹתָיָה וְהִגֵּר:
 שְׂתֵא יוֹמִין תַּעֲבִיד עוֹבְדֵךְ. וּבִיּוֹמָא
 שְׁבִיעָא תַנּוּחַ. בְּדִיל דִּינוּחַ. תּוֹרֵךְ
 וּחֲמָרֵךְ. וַיִּשְׁקוּט בַּר אֲמֹתָךְ וְגִירָא:
וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי
אֵלֶיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ
לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּידְךָ: וּבְכָל.

תסבת. לְכִי יִסְתְּרִיחַ תּוֹרֵךְ
 וְחֲמָרֵךְ. וַיִּקַּר אַבְנֵי אֲמֹתָךְ
 וְאֵלֶיךָ רִיב מְעַד: יג) וְגַמִּיעַ מָא
 קָלַת לְכֶם אַחְפָּצוּ. וְאַסֵּם
 מַעֲבֹדָאֵת אֲכִיר לֹא תִדְכְּרוּן.
 וְלֹא יִסְמַע מִן פֶּאֶדְךָ: יד) תִּלְאֵת
 מְרָאֵר. תִּחַג לִי בְּאַלְסָנָה:
 טו) וְחַג אֲלֶפְטִיר אַחְפָּצִיָּה
 סְבַעֵהוּ אֵימָם תֹּאכַל פְּטִירָא
 כְּמָא אֲמַרְתָּךְ. פִּי זָקַת שְׁהַר
 אֲלֶפְרִיד. לְאַנְדָּ פִיָּה כִּרְגַת
 מִן מִצֵּר וְלֹא תַחֲצִירוּ בֵּין

דְּאַמְרִית לְכוּן תַּסְתְּמְרוּן. וְשׁוּם טְעוּת
 עִמְמִיא לֹא תִדְכְּרוּן. לֹא יִשְׁתַּמַּע עַל
 פּוּמְכוּן: ד) **שְׁלֹשׁ רַגְלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה:** תִּלְתָּת זְמַנִּין.
 תִּיחַגוּן קְדָמִי בְּשֵׁתָא: טו) **אֶת-חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר**
שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָךְ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי-בּוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם
וְלֹא-יֵרְאוּ פָנַי רִיקִם: ית חָגָא דְּפְטִירָא תִטֵּר. שְׁבַעֵא יוֹמִין

— כ"ט —

וְהַזְוָהָר בַּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כְּלָן: לֹא יִשְׁמַע.
 מִן הַגּוֹי: עַל פִּידְךָ. שְׁלֹא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוֹת עִם
 נְכָרִי וַיִּשְׁבַּע לָךְ בְּעִבּוּדָה זָרָה שְׁלֹו נְמִצָּאֵת
 שְׂאֵתָה גוֹרֵם שְׁיִזְכֵּר עַל יָדְךָ: יד) **יִרְגְּלִים.**
 פְּעָמִים וְכֵן (כַּמְדַּזַּר כַּ כַּ) כִּי הַכִּיתִנִּי זֶה שְׁלֹשׁ
 רַגְלִים: טו) **חֹדֶשׁ הָאָבִיב.** שְׁהַתְּבוּאָה
 מִתְּמִלְאֵת בּוֹ בְּאַבִּיָּה. לְשׁוֹן אַחַר אָבִיב, לְשׁוֹן
 אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבִשְׁל פְּרוֹת: וְלֹא יֵרְאוּ
 פָנַי רִיקִם. כְּשֵׁתְבָאוּ לְרֵאוֹת פָּנַי בְּרַגְלִים,
 הַבִּיאוּ לִי עוֹלוֹת:

בֶּן אֲמֹתָךְ. בַּעֲבַד הָעֵרֶל הַכְּתוּב מְדַבֵּר:
 וְהִגֵּר. גֵּר תּוֹשֵׁב: יג) **וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי**
אֵלֶיכֶם תִּשְׁמְרוּ. לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה
 בְּאִזְוָהָר, שְׁכָל שְׁמִירָה שְׁבַתוֹרָה אִזְוָהָרָה הִיא
 בְּמִקּוּם לָאוּ: לֹא תִזְכְּרוּ. שְׁלֹא יֵאמֵר לוֹ
 שְׁמוֹר לִי בְּצַד עִבּוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית אוֹ
 תַעֲמוֹד עִמִּי בְּיוֹם עִבּוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית.
 דְּבַר אַחַר וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיכֶם תִּשְׁמְרוּ
 וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לְלַמְדָּךְ
 שְׁשִׁקוּלָה עִבּוּדָה זָרָה כְּנִגְדָּ כָּל הַמִּצְוֹת כְּלָן.

תפסיר דס"ג

יְדֵי פֶּאֶרְגָּא: טז) וְחָג אֶלְחֻצְאָד
בְּכוֹר עִמְלֹךְ. אֶלְדֵי תִזְרְעָה פִי
אֶלְצַחְרִי. וְחָג אֶלְגָּמֵעַ עֲנַד
כִּירוֹג אֶלְסֶנָה. וְגַמְעַד אַעֲמַאֲלֹךְ
מִן אֶלְצַחְרִי: יז) תִּלְאֲתִי מְרֹאֵר
פִי אֶלְסֶנָה. יחְצִיר גְּמִיעַ רְגַאֲלֹךְ.
בֵּין יְדֵי אֶלְסִייד אֶלְלָה: יח) וְלֹא
תַדְבַּח פֶּסְחֵי עֲלִי כִמִּיר. וְלֹא
תַבְיִית שְׁחֹום חֲגִי אֶלִי
אֶלְגִּדָּאָה: יט) וְאֹאִיל בְּכוֹר

תִּיכּוֹל פֶּטִירָא כְּמָא דְּפִקִּידְתָּךְ. לִזְמַן
יִרְחָא דְּאַבִּיבָא. אֲרִי בִיה נִפְקֵתָא
מִמְצָרִים. וְלֹא יִתְחַזּוֹן קִדְמֵי רִיקְנִין:
סג) **וְחָג הַקֶּצִיר בְּכוֹרֵי
מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה
וְחָג הָאֶסֶף בְּעֵצַת הַשָּׂנָה
בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־
הַשָּׂדֶה:** וְחָגָא דְּחֻצְרָא בְּכוֹרֵי עוֹבְדֵךְ.

דְּתִזְרַע בְּחֻקְלָא. וְחָגָא דְּכִנְשָׂא בְּמִפְקָה דְּשִׁתָּא. בְּמִכְנֶשֶׁךְ יִת עוֹבְדֵךְ מִן
חֻקְלָא: דד) **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ
אֶל־פְּנֵי הָאֵדֶן | יְהוָה:** תִּלְתַּת זְמַנִּין בַּשָּׁתָא. יִתְחַזּוֹן כָּל דְּכּוּרְךָ.
קִדְם רַבּוֹן עֲלֵמָא יי: דה) **לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִץ דָּם־זְבָחִי
וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בִּקְרָה:** לָא תִבּוֹס עַל חֲמִיעַ דָּם
פֶּסְחִי. וְלֹא יִבִּיתוֹן בְּרַ מִמְדַּבְּחָא. תִּרְבִּי נִכְסֵת חָגָא עַד צִפְרָא:
יט) **רִאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה**

— רש"י —

הזכרים שבה: יח לא תזבח על חמץ וגי. לא תשחט את הפסח בארבעה עשר בניסן עד שתבער החמץ: ולא ילין חלב חגי וגי. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה, תלמוד לומר (ויקרא ו 3) על מוקדה על המזבח כל הלילה: ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר שנאמר עד בקר, אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח: יט ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חובת בכבורים, לפך נאמר אף כאן בכורי אדמתך. כיצד, אדם נכנס לתוך

טז וְחָג הַקֶּצִיר. הוא חג שבועות: בכורי מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים, ששתי הלחם הבאים בעצרת היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר (זמדכר כח כו) וביום הבכורים וגי: וְחָג הָאֶסֶף. הוא חג הסוכות: בְּאֶסְפְּךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ. שכל ימות החמה התבואה מתבשלת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים: יי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וגי. לפי שהענין מדבר בשביעית הצרך לומר שלא יסתרו רגלים ממקומן: כל זכוּרְךָ.

תפסיר רס"ג

אלהיך לא תבשל גדי

בחלב אמו: ריש. בפורי ארעך. תיתי. לבית מקדשא דיי אלהך. לא

תיכלון בשר בחלב: **פ** ❁ שבעי בספרי תיטון ❁

(ששי) הנה אנכי שלח

מלאך לפניך לשמרך

בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: הא

אנא. שלח מלאכא קדמך. למטרך באורחא. ולא עלותך. לאתרא

דאתקניית: כא השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר

בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו:

אסתמר מן קדמוהי. וקביל למימריה לא תסריב לקבליה. ארי לא

ארצך. תאתי בהא אלי בית אללה רבך. ולא תטבד' לחמא בלבן: כ) האנא באעת' במלך בין ידיך. יחפצך פי אלטריק. ויאתי בך. אלי אלמוצע אלדי. אצלחתה לך: כא) פאחדירה. ואקבל אמרה ולא תכאלפה. פאנה לא יצפח גרמכם. ועלי

— רש"י —

שדהו, וראה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה, ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורים במקרא (דניס ס ח) ארץ חטה ושעורה וגי: **לא תבשל גדי.** אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא לשון ולד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי והוצרך לפרש אחריו עזים, כגון (בראשית לו יז) אנכי אשלח גדי עזים, (שם סז ט) את גדי העזים, (שם כז ט) שני גדיי עזים, ללמדך, שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע. ובשלושה מקומות נכתב בתורה אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול: **הנה אנכי שלח מלאך.** כאן נתבשרו שעתידין לחטוא, ושכינה אומרת להם

(שמות לג ג) כי לא אעלה בקרבך: אשר הכנתי. אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינתי כבר מקומי נבר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים, שבית המקדש שלמעלה מכון כנגד בית המקדש שלמטה: **כא אל תמר בו.** לשון המראה, כמו (יחזקאל ט יח) אשר ימרה את פירך: **כי לא ישא לפשעכם.** אינו מלמד בך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: **כי שמי בקרבו.** מחבר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משתף בו, ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו בשם רבו. מטטרו"ן בגימטריא שדי:

וזלק הדקדוק: **לשמרך בדרך.** ככל התיגאן אין במ"ם מאריך והקמץ חטף והשו"א שברי"ש נח:

יִשְׁבּוֹק לְחֹבִיכּוֹן אָרִי בְשָׂמִי מִיִּמְרִיהֶ׃
כב כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
 בְּקִלּוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
 אֲדַבֵּר וְאִיבַתִּי אֶת־אִיבֶיךָ
 וְיָצַרְתִּי אֶת־עַרְרֶיךָ׃ אָרִי אִם
 קָבֵלָא תִקְבִּיל לְמִימְרִיהֶ׃ וְתַעֲבִיד. כֹּל
 דְּאִמְלִיל. וְאִסְנִי יָת סְנַאֲךָ וְאֶעִיק
 לְדַמְעִיקוֹן לָךְ׃ **כג** כִּי־יִלְךְ
 מִלְּאֲכִי לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאֲךָ
 אֶל־הָאָמְרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרוֹי
 וְהַכְּנַעֲנִי הַחֲוִי וְהַיְבוּסִי

תפסיר רס"ג

אן אסמי מעה: כב) פִּאנְךָ אן
 קבלת אמרה. וְצַנְעַת גְּמִיעַ מֵא
 אַקוּלָה. עֲאֲדִית מְעֲאֲדִיךָ.
 וְצִיֵּאֲרַרְתָּ מִצִּיֵּאֲרִיךָ: כג) וְאֲדִיא
 סֵאֵר מְלֻכִּי בִּין יָדֶיךָ. וְאֲדִכְלֶךָ.
 אֵלִי אֱלֹאֲמֹרִיִּין וְאֱלֹחֲתִיִּין.
 וְאֱלֹפְרִזִּין וְאֱלֹכְנַעֲנִיִּין.
 אֱלֹחִיִּין וְאֱלִיבֹסִיִּין.
 וְאֶגְחַדְתֶּהֶם: כד) לֹא תִסְגֹּד
 לְמַעֲבֹדֵי־אֱתָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵהֶם.
 וְלֹא תַעֲמַל כְּאֲעֻמַּלְהֶם.
 כֹּל הַדְּמָא הַדְּמָא. וְפִסֵּר
 מְדִיאֲבַחְהֶם תִּפְסִירָא׃
 כה) וְאֲעֲבֹדוּ אֱלֹהִי רִבְכֶם.
 וַיִּבְאֲרֶךְ פִּי טַעֲמֶךָ וְשִׂרְאֲבֶךָ.
 וַיִּזַּל אֱלֹאֲמֵרָאִי עֲנֶךָ׃

וְהַכְּחַדְתִּיו׃ אָרִי יִהְיֶה מִלְּאֲכִי קְדָמְךָ. וַיַּעֲלֶנְךָ. לֹת אֲמֹרָאִי
 וְחַתָּאִי. וּפְרוֹזָאִי וּכְנַעֲנָאִי. חֲוָאִי וַיְבוּסָאִי. וְאֲשִׁיצִינוֹן׃
כד לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא
 תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַסְתָּ תְּהַרְסֵם וְשִׁבֵּר
 תִּשְׁבֵּר מִצְבֹּתֵיהֶם׃ לֹא תִסְגֹּד לְטַעוֹתֵהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנִין. וְלֹא
 תַעֲבִיד כְּעֹבְדֵי־הוֹן. אָרִי פִגְרָא תִפְגְּרִנוֹן. וְתִבְרָא תִתְבַּר קַמְתֵּהוֹן׃
כה וְעַבְדֹתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת־
 לַחֲמֶךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסַּרְתִּי מִחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃

— רס"י —

כג וְיָצַרְתִּי. כְּתִרְגוּמוֹ וְאֶעִיק: כד הָרַסְתָּ תְּהַרְסֵם. לְאֹתָם אֱלֹהוֹת: מִצְבֹּתֵיהֶם.
 אֲבָנִים שֶׁהֵם מְצִיבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת
 לָהֶם:

תפסיר רס"ג

כו) לא תכון מתפל ועאקר פי בלדך. ואחצא איאמד אכמלהא: כז) ואבעת' בהיבתי בין ידיך. ואהים גמיע אלקום. אלדיו תציר אליהם. ואגעל אעדאך. בין ידיך מדברין: כח) ואבעת' באלעאהה בין ידיך. פתטרד אלחיון. ואלכנעאנין. ואלחתיין מן בין ידיך:

ותפלחון. קדם יי אלהכון. ויברך ית מיכלך וית משתיך. ואעדי מרעין בישין מבינך: **ס (שביעי) כו לא תהיה משפלה ועקרה בארעך את-מספר ימך אמלא:** לא תהי. תכלא ועקרא בארעך. ית מנין יומך אשלים: **כו את-אימתי**

אשלח לפניך והמתי את-כל-העם אשר תבא בהם ונתתי את-כל-איביך אליך ערף: ית אימתי אשלח קדמך. ואשגיש ית כל עמא. דאת אתי לאגחא בהון קרב. ואמסר ית כל בעלי דבבך. קדמך מחורי קדל: **כח ושלחתי את-הצרעה לפניך וגרשה את-החוי את-הפנעני ואת-החתי מלפניך:**

— רס"י —

שלה בפת"ח, ולא מ"ם שלו מדגשת, ולא נקודה מלאפום, אלא והמתי, כגון (זמל' יד טו) והמתה את העם הזה, והתי'ו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תוי"ן, האחת גשרשת, לפי שאין מיתה בלא ת"ו, והאחרת משמשות, כמו אמרתי, חטאתי עשיתי, וכן ונתתי, התי'ו מדגשת, שהיא באה במקום שתים, לפי שהיה צריך שלש תוי"ן, שתים ליסוד, כמו (יכושע י יב) ביום תת ה', (קכלט ג יג) מתת אלהים היא, והשלישית לשמוש: **ערף.** שניסו מפניך ויהפכו לך ערפם: **כח הצרעה.** מן שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים, והצרעה לא עברה את הירדן, והחתי והפנעני הם ארץ סיחון ועוג, לפיכך מכל

כו לא תהיה משפלה. אם תעשה רצוני: **משפלה.** מפלת נפלים או קוברת את בניה, קרויה משפלה: **כו והמתי.** כמו והממתי ותרגומו ואשגש. וכן כל תבה שפעל שלה בכפל האות האחרונה, כשתהפוך לדבר בלשון פעלתה, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום, כגון והמותי, מגזרת (ישעיכ כח) והמם גלגל עגלתו, (קכלט ז ט) וסבותי, מגזרת (שמו"א ז טו) וסבב בית אל, (סכליס קטז ו) דלותי, מגזרת (ישעיכ יט ו) דללו וחרבו, (שס מט טז) על כפיים חקותיה, מגזרת (שופטים כ טו) חקקי לב, (שמו"א יב ג) את מי רצותי, מגזרת (איזכ כ יט) רצץ עזב דלים. והמתרגם והמותי ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היה, אין ה"א

תפסיר רס"ג

(כט) לא אטרדהם מן בין ידיד
 פי סנה ואחדה. כלא יציר
 אלבלד וחשא. ויכתיר עליך
 חיואן אלצתרא: (ל) לכן קלילא
 קלילא. אטרדהם מן בין ידיד.
 אלי אן תנמו. ותחוז אלבלד:
 (לא) ואגעל תכמד. מן בחר
 אלקלזם אלי בחר פלסטין. ומן
 אלבר אלי אלפראת. באן
 אסלם פי אידיכם סכאן אלבלד.
 ותטרדהם מן בין ידיד:
 (לב) לא תעחד מעהם.
 ומע מעבודאתהם עהדא:

ואשלח ית ערעיתא קדמד. ותתריך. ית
 חואי ית פנענאי. וית חתאי מן קדמד:
 כט לא אגרשנו מפניך
 בשנה אחת פן-תהיה
 הארץ שממה ורבה עליך
 חית השדה: לא אתריכנון. מן
 קדמד בשתא חדא. דלמא תהי ארעא
 צדיא. ותסגי עלך חית ברא: ל מעט
 מעט אגרשנו מפניך עד
 אשר תפרה ונחלת את-

הארץ: זעיר זעיר. אתריכנון מן קדמד. עד דתסגי. ותחסין ית
 ארעא: לא ושתי את-גבלך מים-סוף ועד-ים
 פלשתים וממדבר עד-הנהר פי | אתן
 בידכם את ישב הארץ וגרשתמו מפניך:
 ואשוי ית תחומך. מימא דסוף ועד ימא דפלשתאי. וממדברא
 עד פרת. ארי אמסר בידכון. ית יתבי ארעא. ותתריכנון
 מן קדמד: לב לא-תכרת להם ולאליהם ברית:

— רס"י —

ורבה עליך. ותרבה עליך: לעד אשר
 תפרה. תרבה לשון פרי, כמו פרו ורבו:
 לא ושתני. לשון השתה, והת"ו מדגשת מפני
 שבאה תחת שמים, שאין שיתה בלא ת"ו,
 והאחת לשמוש: עד הנהר. פרת:
 וגרשתמו. ותגרשם:

שבע אמות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי
 אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה,
 שנו רבותינו במסכת סוטה (סוטה לו 6) על
 שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:
 כט שממה. ריקנית מבני אדם, לפי שאתם
 מעט ואין בכם פדי למלאות אותה:

תפסיר רס"ג

לֹא תִגְזֹר לְהוֹן, וּלְטַעֲוֹתֶהוּן קִיָּם: לֹא
 יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן-יַחֲטִיאוּ
 אֶתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת-
 אֱלֹהֵיהֶם כִּי-יְהִיֶה לְךָ
 לְמוֹקֵשׁ: לֹא יִתְּבוֹן בְּאַרְעֶךָ. דְּלִמָּא
 יַחֲיִיבוּן יְתָךְ קַדְמִי. אֲרִי תִפְלַח יְת
 טַעֲוֹתֶהוּן, אֲרִי יְהוֹן לְךָ לְתַקְלָא: פ
 כֹּד * וְאֶל-מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶיהָ

לג) ולא יקימון פי בלדך. ללא
 יכ'טונך לי. באן תעבד
 מעבודאתהם. פ'כוננו לך והקא:
 כד א) ת'ם קאל למוסי' אצעד
 אלי' אללה. אנת והרון נדב
 ואביהוא. וסבעין מן שיוך' בני
 אסראיל. ואסגדו מן בעיד:
 ב) ויתקד'ם מוסי' וחדה אלי'
 אללה. והם לא יתקד'מון.
 ואלקום. לא יצעדו מעה:
 ג) פגא מוסי'. וק'ן עלי' אלקום
 גמיע כלאם אללה. וגמיע

אֶל-יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים
 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרַחֵק: וּלְמֹשֶׁה אָמַר
 סָק לְקֹדֶם יי. אֶת וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא. וְשִׁבְעִין מִסְּבֵי יִשְׂרָאֵל, וְתִסְגְּדוּן
 מֵרַחֵק: ב וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֶל-יְהוָה וְהֵם לֹא
 יִגָּשׁוּ וְהָעַם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: וְיִתְקַרֵּב מֹשֶׁה בְּלַחֲדוּדֵהי לְקֹדֶם
 יי. וְאֲנֹן לֹא יִתְקַרְּבוּן. וְעַמָּא, לֹא יִסְקוּן עִמֶיהָ: ג וַיָּבֵא מֹשֶׁה
 וַיְסַפֵּר לְעַם אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל-

— רס"י —

נאמרה קדם עשרת הדברות, ובארבעה
 בסיון נאמר לו עלה: ד ונגש משה לבדו.
 אל הערפל: ג ויבא משה ויספר לעם. בו
 ביום: את כל דברי ה'. מצות פרישה
 והגבלה: ואת כל המשפטים. שבע מצות
 שצצטוו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופירה
 אדמה ודינין שנתנו להם במרה:

לג כי תעבד, כי יהיה לך למקש. הרי
 אלו כי משמשין במקום אשר, וכן בכמה
 מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מארבע
 לשונות שהפי משמש. וגם מצינו בהרבה
 מקומות אם משמש בלשון אשר, כמו (ויקרא
 ז יד) ואם תקריב מנחת בכורים, שהיא חובה:
 כד ואל משה אמר עלה. פרשה זו

וזלק הדקדוק: * אתה ואהרן. תיבת אתה בפשטא בכל התיגאן לא במהופך:

תפסיר רס"ג

אלאחכאם. פאגאבה גמיע
אלקום. בצות ואחד וקאלו.
גמיע אלפלאם. אלד'י אמר
אללה נצנעה: ד) פכתב מוסי
גמיע פלאם אללה. ואדלג
באלג'דאה ובנא מד'בח פי
תחת אלגבל. ואתני עשר דפה.
באזא אתני עשר אסבאט
אסראיל: ה) ופעת' בפור בני
אסראיל. וקרבו צואעדא.
וד'בח'ו ד'באית סלאמה. ללה
מן אלבקר: ו) פאכ'ד' מוסי
בעז' אלדם. וגעלה פי אגאגין

הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־
הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה נַעֲשֶׂה: וְאַתָּה מֹשֶׁה.
וְאַשְׁתַּעֵי לְעַמָּא ית כָּל פִּתְגַמְיָא דִּי. וְיֵת
כָּל דִּינְיָא. וְאַתִּיב כָּל עַמָּא. קְלָא חַד
וְאָמְרוּ. כָּל פִּתְגַמְיָא. דְּמִלִּיל יי נַעֲבִיד:
וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת
כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם
בַּבֶּקֶר וַיְבַן מִזְבֵּחַ תַּחַת

הַהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עָשָׂר שְׁבִטֵי
יִשְׂרָאֵל: וְכָתַב מֹשֶׁה. ית כָּל פִּתְגַמְיָא דִּי. וְאַקְדִּים בְּצַפְרָא. וּבְנָא
מִדְּבַחָא בְּשַׁפּוּלֵי טוּרָא. וְתַרְתָּא עֲשִׂרֵי קָמָא. לְתַרֵּי עָשָׂר שְׁבִטֵיָא
דִּי־יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: וּשְׁלַח.
ית בְּכוֹרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַסִּיקוּ עֲלוֹן. וְנִפְּיִסוּ. נְכֹסֶת קוּדְשֵׁין. קָדָם יי
תוּרִין: וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׁם בְּאַגְנֹת וַחֲצֵי

— רס"י —

ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה. מִבְּרָאשִׁית וְעַד מֵתֵן תּוֹרָה.
וְכָתַב מִצּוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמֶרֶה: וַיִּשְׁכַּם בַּבֶּקֶר.
בְּחַמְשָׁה בְּסִינּוֹן: כ אֶת נַעֲרֵי. הַבְּכוֹרוֹת:
וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם. מִי חֲלֵקוּ. מִלְּאָף
בָּא וְחֲלֵקוּ: בְּאַגְנֹת. שְׁנֵי אַגְנֹת אֶחָד

זולק הדקדוק: וישם באגנות. הבי"ת במאריך:

שמו דמור (ג) כל-הדברים. המנהג המפורסם להטעים ה"א.

תפסיר רס"ג

וְדַפְנָה וּבִאקִיָּה וּרְשָׁה עָלַי
אֶל־מִדְּבַח: (ז) וְאֶכִּיד׃ כְּתָאב
אֲלַעְהֵד. וְקִרְאָה עָלַי אֱלֹקִים.
וְקָאֵלֵד גְּמִיעַ מֵא אֱמֵר אֱלֹלָה
נִקְבְּלָה וְנִצְנַעַה: (ח) וְאֶכִּיד׃
מוֹסִי מִן אֱלֹדִים. וְרְשָׁה עָלַי
אֱלֹקִים. וְקָאֵל. הִדִּיא דִּם
אֲלַעְהֵד אֱלֹדִי עֵהֵדָה אֱלֹלָה
מַעֲפִם. עָלַי גְּמִיעַ הִדִּיא
אֲלֵאחֲכָאם: (ט) תִּים צַעֵד מוֹסִי
וְהָרוֹן. נִדָּב וְאֲבִיהוּא. וְסַבְעִין
מִן שִׁיּוּד׃ בְּנֵי אִסְרָאֵל:
(י) פְּנִצְרוּ נוֹר אֱלֹאָה אִסְרָאֵל.
וּמִן דִּוְנָה. כְּצַנְעָה בְּיֵאֵץ׃

הַדִּים זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְנָסִיב
מִשָּׁה פְּלָגוֹת דְּמָא. וְשׁוּי בְּמִזְרְקֵיא.
וּפְלָגוֹת דְּמָא. זָרַק עַל מִדְּבַחָא: ז וְיִקַּח
סֵפֶר הַבְּרִית וְיִקְרָא בְּאָזְנֵי
הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:
וְנָסִיב סֵפֶרָא דְּקִימָא. וְקִרְאָה קְדָם עֲמָא.
וְאָמְרוּ. כָּל דְּמַלִּיל יֵי נַעֲבִיד וְנִקְבִּיל:
ח וְיִקַּח מִשָּׁה אֶת־הַדִּים
וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
דִּם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וְנָסִיב מִשָּׁה יָת דְּמָא. וְזָרַק עַל
מִדְּבַחָא לְכַפָּרָא עַל עֲמָא. וְאָמַר. הָא דִּם קִימָא דְּגִזֹּר יֵי עִמָּכוֹן.
עַל כָּל פְּתַגְמֵיא הָאֵלִין: ט וַיַּעַל מִשָּׁה וְאֶהְרֹן נָדָב
וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְסִלִּיק מִשָּׁה וְאֶהְרֹן.
נָדָב וְאָבִיהוּא. וְשִׁבְעִין מִסְּבִי יִשְׂרָאֵל: י וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלֵיו כְּמַעֲשֶׂה לְבִנְתַּת הַסִּפִּיר

— כס"י —

לנדב ואביהוא עד יום חנכת המשכן, ולזקנים עד, (במדבר י"ב 6) ויהי העם כמתאוננים וגוי ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המזבח, בקצינים שבמזבח: כמעשה לבנת הספיר. היא הייתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל, שהיו

ספר הברית. מבראשית ועד מתן תורה ומצות שצטוו במרה: ס ויזרק. ענין הזאה, ותרגומו זרק על מדבחא לכפרא על עמא: י ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש ברוך הוא לערוב שמחת התורה, והמתין

תפסיר דס"ג

אלמדיא ופד'את אלסמא פי אלנקא: יא) ועלי נקבא בני אסראיל. לם יבעת' אפתה. פנצ'רו נור אללה ועאשו. ואכלו ושרבו: יב) פקאל אללה למוסי'. אצעד אליי אלי אלגבל וקם ת'ם. אעטיד לוחי אלגוהר. ואלשראיע ואלוצא'יא. אלד'י פתבתהא לאדלקם בהא: יג) פקאם מוסי' ויהושע

וּבְעֵצֵם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר: וַחֲזוּ.
 ית יקר אלהא ד'שראל. ותחות פורסי יקריה. בעובד אבן טבא. וכמחוי שמ'יא לברירו: **וְאֵל-אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:** ולרבבני בני ישראל. לא הוה נוקא. וחזו ית יקרא ד'יי. והו חדן

בְּקוֹרְבָנֵיהוֹן דְּאֵתְקַבְּלוּ בְּאֵלוֹ אֲכָלִין וְשָׁתַן: ס **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהֲרָה וְהִיָּה-שֵׁם וְאֶתְנָה לְךָ אֶת-לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה. סק לקדמי. לטורא והוי תמן. ואתין לך ית לוחי אבנא. ואוריתא ותפקידתא. דכתבת לאלופיהון: **וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֵׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל****

— כ"ט —

ויאצל מן הרות. (יחזקאל מא ט) שש אמות אצילה: יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. ארבעים יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל שש מאות ושש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבנו סעדיה פרש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו: יג) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו שליהושע כאן. ואומר אני שהיה

משעבדים במעשה לבנים: **וּבְעֵצֵם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר.** משונגאלו היה אור וחדוה לפניו: **וּבְעֵצֵם.** כתרגומו, לשון מראה: לטהר. לשון ברור וצלול: יא) ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו. מפלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: **וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים.** היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה, כף מדרש תנחומא. ואונקלוס לא תרגם בן. אצילי לשון גדולים. כמו (ישעי' מא ט) ומאציליה קראתיך. (צמדזר יא כב)

וזלק הדקדוק: יב) והיה שם. להרד"ק הה"א בשוא וסגול. עיין בחלק הדקדוק (מהר"ב):

תפסיר רס"ג

מֹשֶׁה אֶל-הָהָר הָאֵלֶּהִים: וְקָם
 מֹשֶׁה. וַיְהוֹשֶׁעַ מִשׁוֹמְשֵׁנִיהָ, וְסָלִיק מֹשֶׁה
 לְטוֹרָא דְאֵתְגְלִי עֲלוֹהֵי יִקְרָא דִיִּי:
 וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-
 לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב
 אֵלֵיכֶם וְהֵנָּה אֶהְרֹן וְחֹר
 עִמָּכֶם מִי-בְעַל דְּבָרִים יִגָּשׁ

כ'אדמוה. וצעד מוסי' אלי' גבל
 אללה: יד) וקאל לאלשיודי
 אגלסו לנא הקנא. אלי' אן
 נרגע אליכם. והודי הרון וחור
 מעכם. מן כאן לה אמר תקדם
 אליהם: טו) פצעד מוסי' אלי'
 אלגבל. פג'טא אלג'מאם
 אלגבל: טז) וספן נור אללה
 עלי' גבל סיני. וג'טאה

אֵלֵהֶם: וְלִסְבִּיא אָמַר אֹרִיכוּ לָנָא הָכָא. עַד דְּנִתּוּב לְוֹתְכוּן.
 וְהָא אֶהְרֹן וְחֹר עִמָּכוּן. מִן דְּאִית לִיה דִּינָא יִתְקַרַּב לְקַדְמֵיהוּן:

★ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיְכַסּוּ הָעַנָּן אֶת-הָהָר:

וְסָלִיק מֹשֶׁה לְטוֹרָא. וְחָפָא עֲנָנָא יֵת טוֹרָא: **מַפְטִיר** טז וַיִּשְׁכַּן
 כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָהָר סִינִי וַיְכַסֶּהוּ הָעַנָּן שְׁשַׁת
 יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
 הָעַנָּן: וַיִּשְׂרָא יִקְרָא דִי עַל טוֹרָא דְסִינִי. וְחָפָהי עֲנָנָא שְׁתָּא יוֹמִין.

— רש"י —

כלב את אפרת ותלד לו את חור (דברי הימים
 א' 3 יט). אפרת זו מרים, כדאיתא בסוטה
 (יא 6): מי בעל דברים. מי שיש לו דין:
 טו ויכסהו הענן. רבותינו חולקין בדבר. יש
 מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש
 עד עצרת יום מתן תורה: ויכסהו הענן.
 להר: ויקרא אל משה ביום השביעי.
 לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל
 עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה,
 ויש אומרים ויכסהו הענן למשה ששה ימים
 לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת

התלמיד מלנה לרב עד מקום הגבלת תחומי
 ההר, שאינו ראוי לילך משם והלאה, ומשם
 ויעל משה לבדו אל הר האלהים, ויהושע
 נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום,
 שכן מצינו, כשירד משה (לקמן לז יז) וישמע
 יהושע את קול העם ברעה, למדנו שלא
 היה יהושע עמהם: יד ואל הזקנים אמר.
 בצאתו מן המחנה: שבו לנו בזה. והתעכבו
 כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים
 לשפוט לכל איש ריבו: חור. בנה של-מרים
 היה, ואביו כלב בן יפנה, שנאמר ויקח לו

תפסיר דס"ג

אלג'מאם סת איאם. ודעא
במוסי. פי אליום אלסאבע מן
וסט אלג'מאם: יז) ופאן רוניא
(קרי: רואניא) נור אללה. כנאר
אפאלה פי ראס אלגבל.
בחצ'רה' בני אסראיל: יח) אד'
דכיל מוס' פי וסט אלג'מאם.
למא צעד אלי' אלגבל. אקאם
פיה ארבעין יום. וארבעין
לילה:

וקרא למשה ביוםא שביעאה מגו עננא:
וּמְרֵאֵה כְבוֹד יְהוָה כְּאִשׁ
אֲכֹלֶת בְּרֹאשׁ הַהָר לְעֵינֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְחִיזוּ יִקְרָא דִּיֵּי.
כְּאִשָּׂא אֲכָלָא בְּרִישׁ טוֹרָא. לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ
הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה:
וַעַל מֹשֶׁה. בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלִיק לְטוֹרָא. וְהוּהוּ מֹשֶׁה בְּטוֹרָא. אַרְבַּעִין יָמִין:

וּמְרֵאֵה כְבוֹד יְהוָה כְּאִשׁ
אֲכֹלֶת בְּרֹאשׁ הַהָר לְעֵינֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ
הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה:
וַעַל מֹשֶׁה. בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלִיק לְטוֹרָא. וְהוּהוּ מֹשֶׁה בְּטוֹרָא. אַרְבַּעִין יָמִין:

וארבעין לילון: פ פ פ

Qizh פיסוקים סימן עזיאל

— רש"י —

ארבעים יום שעלה משה לקבל הלוחות. כמין עשן הוא. ועשה לו הקדוש ברוך הוא
ולמדוהו, שכל הנכנס למחנה שכונה טעון למושה שביל [נ"א: חפה] בתוכו:
פרישה ששה ימים: ים בתוך הענן. ענן זה חסלת פרשת משפטים

ברכה ראשונה שקודם ההפטרות

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר, בַּנְּבִיאִים טוֹבִים. וְרָצָה
בְּדַבְרֵיהֶם, הַנְּאֻמִּים בְּאֵמֶת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה,
בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ. וּבַנְּבִיאִי, הָאֵמֶת וְהַצֶּדֶק: (אמן)

הפטרות דואלה המשפטים

בירמיה סימן ל"ד

וְהַדְּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֶל-יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרַי פָּרַח
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר

בִּירוּשָׁלַם לְקַרְא לָהֶם דְּרוּר: פִּתְגָם נְבוּאָה. דְּהוּ עִם יִרְמְיָהּ, מִן
 קָדָם יי. בְּתֵר. דְּגִזְר מַלְכָּא צְדִיקָה, קִים. עִם כָּל עַמָּא, דְּבִירְשָׁלַם, לְמַקְרִי
 לְהוּן, חִירו: ב לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ
 הָעֵבְרִי וְהָעֵבְרִיָּה חֲפְשִׁים לְבֵלְתִי עַבְד־בָּם בִּיהוּדִי
 אֲחִיהוּ אִישׁ: לְשַׁלְּחָא. גְּבַר יֵת עֲבֵדִיה. וּגְבַר יֵת אֲמַתִּיה. בַּר יִשְׂרָאֵל
 וּבֵת יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי חוּרִין. בְּדִיל דְּלֹא יִפְלְחוּן, בְּהוּן. גְּבַר בְּאַחוּהִי, יְהוּדָאָה:
 וַיִּשְׁמְעוּ כָּל-הַשָּׂרִים וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בָּאוּ בְּבֵרִית
 לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ חֲפְשִׁים
 לְבֵלְתִי עַבְד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ: וַיִּשְׁמְעוּ כָּל רַבְרַבֵּי
 וְכָל עַמָּא, דְּעָלוּ בְּקִימָא. לְשַׁלְּחָא. גְּבַר יֵת עֲבֵדִיה. וּגְבַר יֵת אֲמַתִּיה, בְּנֵי
 חוּרִין. בְּדִיל דְּלֹא יִפְלְחוּן בְּהוּן, עוֹד. וְקַבִּילוּ, וְשַׁלְחוּ: ד וַיִּשׁוּבוּ
 אַחֲרֵי-כֵן וַיִּשְׁיבוּ אֶת-הָעֲבָדִים וְאֶת-הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר
 שָׁלְחוּ חֲפְשִׁים (כ' וּכְבִישׁוּם) וַיִּכְבְּשׁוּם לְעֲבָדִים וְלִשִׁפְחֹת:
 וְתָבוּ, בְּתֵר כֵּן. וְאֲתִיבוּ. יֵת עֲבָדֵיָא, וְיֵת אֲמַתָּא. דְּפִטְרוּ, בְּנֵי חוּרִין.
 וּכְבִישׁוּנוּן, לְעֲבָדִין וּלְאֲמָהֶן: ה וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ
 מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: וְהוּ פִתְגָם נְבוּאָה מִן קָדָם יי, עִם יִרְמְיָהּ. מִן
 קָדָם יי, לְמִימְר: ו פֶּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כָרַתִּי
 בְּרִית אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצֵאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: כְּדָנָן אָמַר יי, אֱלֹהֵא דִישְׂרָאֵל. אָנָּא. גְּזִרִית
 קִים, עִם אֲבָהֶתְכוֹן. בְּיוֹמָא דְּאִפִּיקִית יְתְהוּן, מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם. מִבֵּית
 עֲבָדוֹתָא, לְמִימְר: ז מִקֵּץ שִׁבְעֵ שָׁנִים תִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת-אָחִיו
 הָעֵבְרִי אֲשֶׁר יִמְכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשַׁלַּחְתּוֹ חֲפְשִׁי
 מֵעַמְּךָ וְלֹא-שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת-אָזְנָם:
 מִסּוּף שִׁבְעֵ שָׁנִין. תִּשְׁלְחוּן. גְּבַר יֵת אַחוּהִי בַר יִשְׂרָאֵל, דְּיִזְדַּבֵּן לָךְ.

זולק הדקדוק: תִּשְׁלְחוּ. תי"ו געי גם בירושלמיים:

ויפּלחנך, שית שנין. ותפטרניה בר חורין, מעמד. ולא קבילו אבהתכון,
 למימרי. ולא ארפנו, ית אדנהון: ה ותשבּו אתם היום ותעשו
 את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו
 ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עליו: ותבתון אתון,
 יומא דין. ועבדתון, ית דכשר קדמי. למקרי חירו, גבר לחבריה. וגזרתון
 קים, קדמי. בביתא. דאתקרי שמי, עלוהי: ט ותשבּו ותחלו
 את שמי ותשבּו איש את עבדו ואיש את שפחתו
 אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות
 לכם לעבדים ולשפחות: ותבתון, ואחילתון ית שמי. ואתיבתון.
 גבר ית עבדיה, וגבר ית אמתיה. דפטרותון בני חורין, לנפשהון. וכבשתון
 יתהון. למהוי לכון. לעבדין, ולאמהן: ז לכן כה אמר יהוה אתם
 לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו
 הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל החרב אל הדבר
 ואל הרעב ונתתי אתכם (כ' לזעה) לזעה לכל ממלכות
 הארץ: בכין, כדנן אמר יי. אתון, לא קבילתון למימרי. למקרי חירו.
 גבר לאחיה, וגבר לחבריה. האנא מכלי לכון חירו, אמר יי. מן חרפא,
 מן מותא ומן פפנא. ואתין יתכון, לזיע. לכל, מלכות ארעא:
 ונתתי את האנשים העברים את ברתי אשר לא
 הקימו את דברי הברית אשר כרתו לפני העגל אשר
 כרתו לשנים ויעברו בין בתריו: ואתין ית גבריא. דעברו, על
 קימי. דלא קיימו, ית פתגמי קימא. דגזרו, קדמי. עגלא, דפסקו לתרין.
 ועברו, בין פלגוהי: יב שרי יהודה ושרי ירושלם הסרסים
 והכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: רברבי
 יהודה, ורברבי ירושלם. רברביא, וכהניא. וכל, עמא דארעא. דעברו,
 בין, פלגי עגלא: יג ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי

נַפְשָׁם וְהִיתָה נְבֻלָתָם לְמֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת
 הָאָרֶץ: וְאָמְסָר יְתָהוֹן, בְּיַד בְּעָלֵי דְבַבְיָהוֹן. וּבִיד, דְּבַעַן לְמַקְטִלְהוֹן.
 וְתֵהִי נְבִילַתְהוֹן, מְשַׁגְּרָא לְמִיכַל. לְעוֹפֵא דְשַׁמְיָא, וּלְבַעֲרָא דְאַרְעָא:
 וְאֶת־צְדָקְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׁרְיָו אֶתְּנֵן בְּיַד
 אֲיָבִיָּהֶם וּבִיד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבִיד חֵיל מֶלֶךְ בְּכָל הָעֲלִים
 מֵעֲלֵיכֶם: וְיָת צְדָקְיָה מֶלֶךְ שְׁבֹטָא דְבֵית יְהוּדָה, וְיָת רַבְרַבְנוּהִי. אָמְסָר,
 בְּיַד בְּעָלֵי דְבַבְיָהוֹן. וּבִיד, דְּבַעַן לְמַקְטִלְהוֹן. וּבִיד. מְשַׁרְיָת, מֶלֶכָא דְבְּבֹל.
 דְּאַסְתִּילְקָא, מְנַכּוֹן: טו הַנְּגִי מְצִוָּה נְאֻם־יְהוָה וְהַשְּׁבֹתִים אֶל־
 הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וּשְׂרַפְהָ בָאֵשׁ וְאֶת־
 עָרֵי יְהוּדָה אֶתְּנֵן שְׁמֵמָה מֵאִין יֹשֵׁב: הָאָנָּא מְפַקִיד, אָמַר יי.
 וְאַתֵּיבְנוּן. עַל קַרְתָּא הָדָא, וַיְגִיחוּן קֶרְבָּא עֲלֶיהָ. וַיִּכְבְּשֶׁנָּה, וַיּוֹקְדֶנָּה בְּנוֹרָא.
 וְיָת קְרוּיָא דְבֵית יְהוּדָה. אֶתְּיֵן לְצַדּוּ, מִבְּלֵי יְתִיב: טז הַדְּבָר אֲשֶׁר־
 הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּיָמָיו יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
 מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר: פִּתְגָם נְבוּאָה. דְּהוּה עִם יְרֵמְיָה, מִן קֳדָם יי.
 בְּיוֹמָי, יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּהּ. מֶלֶךְ שְׁבֹטָא דְבֵית יְהוּדָה, לְמִימְרֵ: יז הָלוֹךְ
 אֶל־בֵּית הַרְכָּבִים וּדְבַרְתָּ אוֹתָם וְהִבְאוֹתָם בֵּית יְהוָה
 אֶל־אֶחָת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִית אוֹתָם יין: אִיזִיל, לֹת בְּנֵי בֵית
 רֶכֶב. וְתַמְלִיל עַמְהוֹן. וְתַעֲלִינוּן, לְבֵית מַקְדָּשָׁא דִּי. לְחַדָּא, מִן לְשַׁכְתָּא.
 וְתַשְׁקִי יְתָהוֹן, חֲמָרָא: יח וְאָקַח אֶת־יְאֹזָנִיָּה בֶּן־יְרֵמְיָהוּ
 בֶּן־חֲבַצְנִיָּה וְאֶת־אָחִיו וְאֶת־כָּל־בְּנָיו וְאֶת־כָּל־בֵּית
 הַרְכָּבִים: וּדְבַרְיָת. יָת יְאֹזָנִיָּה בַר יְרֵמְיָה, בַּר חֲבַצְנִיָּה. וְיָת אָחוּהִי, וְיָת
 כָּל בְּנוֹהִי. וְיָת, כָּל בְּנֵי בֵית רֶכֶב: יט וְאָבָא אֶתְּם בֵּית יְהוָה אֶל־
 לְשַׁכְתֵּי בְּנֵי חֲנָן בֶּן־יְגֻדְלִיָּהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אָצַל
 לְשַׁכְתֵּי הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמְעַל לְלְשַׁכְתֵּי מַעֲשִׂיָּהוּ בֶּן־שְׁלֹם

שִׁמְרֵם הַסֵּף: וְאֵעִילִית יִתְהוֹן, לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי. לְלִשְׁכַּת. בְּנֵי. חָנָן בַּר
 יְגִדְלָיָה, נְבִיא דִּי. דְּבִסְטָר, לְשַׁכְּת רַבְרַבִּיא. דְּמַעַל. לְלִשְׁכַּת. מַעֲשִׂיָה בַר
 שְׁלוֹם, אֲמַרְפָּלָא: כ וְאַתָּן לְפָנַי | בְּנֵי בֵית הַרְכָּבִים גְּבַעִים
 מְלֵאִים יִין וְכֶסֶת וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ-יִין: וַיְהִי בֵית. קָדָם, בְּנֵי
 בֵית רֶכֶב. פְּלִידִין. מֶלֶךְ חַמְרָא, וְכַסִּין. וְאֲמַרִית לְהוֹן, שְׁתוּ חַמְרָא:
 כז וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה-יִין כִּי יוֹנְדָב בֶּן-רֶכֶב אָבִינוּ צוּהָ
 עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתוּ-יִין אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד-עוֹלָם:
 וְאָמְרוּ, לֹא נִשְׁתִּי חַמְרָא. אָרִי יוֹנְדָב בַּר רֶכֶב, אָבוּנָא. פְּקִיד עַלְנָא,
 לְמִימְרָא. לֹא תִשְׁתוּן חַמְרָא. אַתּוּן וּבְנֵיכּוֹן, עַד עַלְמָא: כח וּבֵית לֹא-
 תִבְנוּ וְזָרַע לֹא-תִזְרְעוּ וְכֶרֶם לֹא-תִטְעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם
 כִּי בְּאַהֲלִים תִּשְׁבּוּ כָּל-יְמֵיכֶם לְמַעַן תַּחֲיוּ יָמִים רַבִּים
 עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: וּבֵיתָא לֹא תִבְנוּן.
 וְזָרַע לֹא תִזְרְעוּן, וְכֶרֶם לֹא תִטְעוּן. וְלֹא יִהִי, לְכוּן. אָרִי. בְּמִשְׁכְּנֵי
 תַתְּבוּן, כָּל יוֹמֵיכּוֹן. בְּדִיל דְּתַתְּקִימוּן. יוֹמִין סְגִיאִין, עַל אִפִּי אַרְעָא.
 דְּאַתּוּן, דִּירִין תַּמּוּן: כט וּנְשַׁמַּע בְּקוֹל יְהוֹנְדָב בֶּן-רֶכֶב אָבִינוּ
 לְכָל אֲשֶׁר צוּנוּ לְבַלְתִּי שְׁתוּת-יִין כָּל-יְמֵינוּ אֲנַחְנוּ נְשִׁינוּ
 בְּנֵינוּ וּבְנֵיתֵינוּ: וְקַבִּילְנָא. לְמִימְרָא יְהוֹנְדָב בַּר רֶכֶב, אָבוּנָא. לְכָל,
 דְּפַקְדָּנָא. בְּדִיל דְּלֹא לְמִשְׁתִּי חַמְרָא, כָּל יוֹמָנָא. אֲנַחְנָא נִשְׁנָא. בְּנָנָא,
 וּבְנֵיתָנָא: ד וּלְבַלְתִּי בְּנוֹת בְּתָרִים לְשַׁבְּתָנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה
 וְזָרַע לֹא יִהְיֶה-לָנוּ: וּבְדִיל. דְּלֹא לְמַבְנֵי בְּתִין, לְמַתְבָּנָא. וְכֶרֶם
 וְחַקְלִין, וְזָרַע, לֹא יִהִי לָנָא: לו וּנְשַׁב בְּאַהֲלִים וּנְשַׁמַּע וְנַעֲשׂ
 כָּל אֲשֶׁר-צוּנוּ יוֹנְדָב אָבִינוּ: וַיְתִיבְנָא, בְּמִשְׁכְּנֵי. וְקַבִּילְנָא
 וְעַבְדָּנָא. כָּל דְּפַקְדָּנָא, יוֹנְדָב אָבוּנָא: לו וַיְהִי בַעֲלוֹת
 נְבוּכַדְרֶאֶצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל אֶל-הָאָרֶץ וַנֹּאמַר בָּאוּ וּנְבֹוא

וְזָרַע הוֹי"ו בְּקַמְצָא לֹא בְּשׁוּא וְהַכִּי מוֹכַח בְּמוֹסְרָא:

**יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חַיִל הַבְּשָׂדִים וּמִפְּנֵי חַיִל אָרֶם וּנְשֹׁב
 בְּיְרוּשָׁלַם: וְהָיָה. בְּמִסְק נְבוּכַדְרֶצַּר מִלְכָּא דְבַבְל, עַל אַרְעָא. וְאִמְרָנָא.
 אִיתוּ, וְנִיעוּל לְיִרְשָׁלַם. מִן קָדָם, מִשְׁרֵית פְּסָדָאֵי. וּמִן קָדָם, מִשְׁרֵית אָרֶם.
 וַיִּתִּיבְנָא, בְּיִרְשָׁלַם: כִּי וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר:
 וְהָיָה פִתְגָם נְבוּזַאֲדַן, מִן קָדָם יְיָ, עִם יִרְמְיָה, לְמִימְרֵי: כַח כֹּה־אָמַר
 יְהוָה עֲבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹךְ וְאִמְרַתְּ לְאִישׁ יְהוּדָה
 וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוֹסֵר לְשִׁמְעַע אֶל-דְּבָרֵי
 נְאֻם-יְהוָה: כַּדָּנָן אָמַר. יְיָ עֲבָאוֹת, אֱלֹהֵא דְיִשְׂרָאֵל. אִיזִיל וְתִימַר,
 לְאִנְשׁ יְהוּדָה. וּלְיִתְבֵי, יִרְשָׁלַם. הֲלֹא תִקְבְּלוּן אֶלְפֹן. לְקַבְּלָא לְפִתְגָמֵי,
 אָמַר יְיָ: כִּי הוֹקֵם אֶת-דְּבָרֵי יְהוָה בְּיָדְכֶם אֲשֶׁר-צִוָּה
 אֶת-בְּנֵי לְבַלְתֵי שְׁתוֹת-יָיִן וְלֹא שְׁתוּ עַד-הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
 שָׁמְעוּ אֶת מִצְוֹת אֲבִיהֶם וְאֲנֹכִי דְבַרְתִּי אֵלֵיכֶם הַשָּׁבָע
 וְדַבַּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלָי: אֶתְקִימוּ. פִּתְגָמֵי יְהוָה בְּרִי רַכָּב.
 דְּפַקִּיד יֵת בְּנוּהֵי, בְּדִיל דְּלֹא לְמִשְׁתֵּי חֲמָרָא. וְלֹא שְׁתִּיאוּ, עַד יוֹמָא הַדִּין.
 אַרְי קַבִּילוּ. יֵת, תְּפַקִּידְתָּא דְאַבּוּהוֹן. וְאַנָּא. מַלְיִלִית עֲמֹכּוֹן, מַקְדִּים
 וּמַמְלִיל. וְלֹא קַבִּילְתוּן, לְמִימְרֵי: לֹא וְאֶשְׁלַח אֵלֵיכֶם אֶת-כָּל-
 עַבְדֵי הַנְּבִיאִים | הַשָּׁבָע וְשָׁלַח | לֵאמֹר שְׁבוּ-נָא אִישׁ
 מִדְּרָכּוֹ הֲרַעָה וְהִיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם וְאֶל-תֵּלְכוּ אַחֲרֵי
 אֱלֹהִים אַחֲרִים לְעַבְדָם וּשְׁבוּ אֶל-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נָתַתִּי
 לָכֶם וְלֹאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת-אֲזְנוֹכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם
 אֵלָי: וּשְׁלַחִית לְוֹתְכוֹן יֵת כָּל עַבְדֵי נְבִיאֵי, מַקְדִּים וּמְשַׁלַּח לְמִימְרֵי. תּוּבוּ
 כְּעֵן. גְּבַר מְאֹרְחִיָּה בְּשִׁתָּא, וְאֶתְקִינוּ עוֹבְדֵיכּוֹן. וְלֹא תִהְיוּן. בְּתַר טְעוֹת
 עֲמִמְיָא, לְמַפְלַחְחוֹן. וְתִיבוּ, עַל אַרְעָא. דִּיהִבִּית לְכוֹן, וְלֹאֲבַהֲתְכוֹן. וְלֹא
 אַרְבִּינְתוּן, יֵת אֲדַנְכוֹן. וְלֹא קַבִּילְתוּן, לְמִימְרֵי: לֹא כִּי הִקְיִמוּ בְנֵי**

זולק הדקדוק: והיטיבו מעלליכם. השוא שבלמ"ד נח:

יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־מִצּוֹת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוּם וְהָעַם הָיָה
 לֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו: אַרְי אֶקִּימוּ. בְּנֵי, יְהוֹנָדָב בַּר רֵכָב. ית תפקידתא
 דאבוהון, דפקידנון. ועמא הדין. לא קבילו, למימרי: לב לכן כה-
 אמר יהוה אלהי עבאות אלהי ישראל הנני מביא אל-
 יהודה ואל כל-יושבי ירושלם את כל-הרעה אשר
 דברתי עליהם יען דברתי אליהם ולא שמעו ואקרא
 להם ולא ענו: בכין. כדנן אמר יי. אלהי עבאות, אלהא דישראל.
 האנא מיתי, על אנש יהודה. ועל כל יתבני, ירושלם. ית כל בשתא.
 דגנרית, עליהון. חלף דשלחית לותהון ית כל עבדי נבייא, ולא קבילו.
 ואתנביאו להון, ולא תבו: לב ולבית הרקבים אמר ירמיהו
 כה-אמר יהוה עבאות אלהי ישראל יען אשר שמעתם
 על-מצות יהונדב אביכם ותשמרו את-כל-מצותיו
 ותעשו ככל אשר-צוה אתכם: ולבני בית רכב, אמר ירמיהו.
 כדנן אמר. יי עבאות, אלהא דישראל. חלף דקבילתון. לתפקידת,
 יהונדב אבוכון. ונטרתון, ית כל פקודוהי. ועבדתון. ככל, דפקיד יתכון:
 לב לכן כה אמר יהוה עבאות אלהי ישראל לא-יפרת
 איש ליונדב בן-רכב עמד לפני כל-הימים: בכין. כדנן
 אמר. יי עבאות, אלהא דישראל. לא יפסוק גבר. ליונדב בן רכב.
 משמיש קדמי, כל יומיא:

(גאלנו יהוה עבאות שמו קדוש ישראל:)

(פרקנא. יי עבאות, שמייה. קדישא, דישראל:)

על דא יתפרד וישתבח, שמא רבא קדישא. די לעילא, חיא וקימא. מברך הוא לעלם,
 ולעלמי עלמיא:

